

รายงานการประเมินผล
การดำเนินงานของ

กองทุน เพื่อความเสมอภาค ทางการศึกษา

รอบ 3 ปีที่ 2 (2565-2568)

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	3
ข้อเสนอแนะ	
1. ข้อเสนอต่อคณะรัฐมนตรี	10
2. ข้อเสนอต่อคณะกรรมการบริหาร กสศ.	10
3. ข้อเสนอต่อสำนักงานกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา	11
ผลการประเมินการดำเนินงานของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา	
1 ภูมิหลังและภารกิจของ กสศ.	12
2 ผลการดำเนินงานของ กสศ.	
ก. การวางแผนจัดสรรงบประมาณที่ควรได้รับความช่วยเหลือสู่ระบบสารสนเทศเพื่อสร้าง ความเสมอภาคทางการศึกษา (Information System for Equitable Education: iSEE)	16
ข. โครงการทุนเสมอภาคโดยมีเงื่อนไข (Conditional Cash Transfer: CCT)	20
ค. โครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น	27
ง. โครงการขับเคลื่อนโรงเรียนพัฒนาตนเอง (Teacher and School Quality Movement: TSQM)	30
จ. โครงการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้กลายเป็นศูนย์ (Thailand Zero Dropout: TZD)	34
ฉ. โครงการทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูงและทุนพระกนิษฐาสัมมาชีพ	38
ช. การวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อยกระดับทรัพยากรมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ	42
3 ผลการบริหารจัดการองค์กรของ กสศ.	
ก. การประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการองค์กร ประสิทธิภาพ และการติดตามตรวจสอบ	46
ข. รายงานการเงิน การงบประมาณ และการตรวจสอบบัญชี	51
4 ข้อค้นพบและประเด็นที่ควรปรับปรุง	
ก. ข้อค้นพบที่ควรได้รับการยกย่องชมเชย	55
ข. ประเด็นที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข	59
5 สรุปและแนวทางการดำเนินงานต่อไป	63
ภาคผนวก	
ก. รายงานของบริษัทผู้เชี่ยวชาญการประเมินการบริหารจัดการองค์กร	
ข. รายงานการตรวจสอบภายใน รายงานการเงินและรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต	
ค. เอกสาร/แหล่งข้อมูลอ้างอิง	

บทสรุปผู้บริหาร

คณะกรรมการประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ได้ประมวลและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารรายงานต่างๆ ข้อคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่รับฟังความเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อไปเก็บข้อมูลภาคปฏิบัติในพื้นที่ห่างไกล ที่เป็นปัญหาด้านความไม่เสมอภาคทางการศึกษา ตลอดจนได้ว่าจ้างบริษัทเอกชนที่มีความเชี่ยวชาญด้านการประเมินการบริหารจัดการองค์กรมาวิเคราะห์เชิงลึกต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้วย ปรากฏผลโดยสรุปได้ดังนี้

1. ข้อค้นพบผลงานที่ควรได้รับการยกย่องชมเชย

1.1 การจัดตั้ง กสศ. ซึ่งเป็นองค์กรที่มีสภาพพิเศษที่สามารถทำงานได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ

กสศ. ได้รับการจัดตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561 ให้เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลและไม่เป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ โดยให้มีการบริหารจัดการที่เป็นอิสระ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ สลับซับซ้อนและสะสมมาเป็นเวลานาน คือปัญหาความเหลื่อมล้ำและคุณภาพทุนมนุษย์ของชาติ อันเป็นต้นเหตุหนึ่งที่ทำให้สมรรถนะทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนขีดความสามารถในการแข่งขันของชาติถดถอย โดย กสศ. ได้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงและยืดหยุ่น คล่องตัว ทั้งด้านการจัดทำกลยุทธ์ แผนการดำเนินงาน การจัดวางโครงสร้างองค์กร การกำกับดูแล และการบริหารจัดการที่โปร่งใสผ่านคณะกรรมการบริหาร กสศ. ร่วมกับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานที่มีความสามารถเป็นพิเศษและมีความมุ่งมั่นสูง

จากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญการประเมินประสิทธิภาพขององค์กร สำหรับรอบ 3 ปีแรก ของ กสศ. ปรากฏว่าผ่านตามกรอบเป้าหมายของการเป็น "องค์กรสมรรถนะสูง" (High Performance Organization: HPO) ในทุกมิติหลัก คือ ทิศทางและกลยุทธ์ กลไกการบริหารองค์กร กระบวนการทำงาน ความร่วมมือระหว่างองค์กร และการสื่อสารและการรับรู้ นับเป็นองค์กรที่มีศักยภาพสูงตั้งแต่ระยะเริ่มต้น ต่อมาได้มีการปรับปรุงรูปแบบองค์กร กลยุทธ์ และโครงสร้างในหลายด้านให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยยึดถือเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งเน้น ความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล การเงิน และการงบประมาณ ทำให้ในการประเมินในรอบ

3 ปีที่ 2 กสศ. ได้คะแนนเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับผลการประเมินในรอบ 3 ปีที่ 1 ในทุกมิติหลัก สะท้อนถึงการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงที่พร้อมขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบอย่างต่อเนื่อง

1.2 การพัฒนาระบบสารสนเทศ iSEE และนวัตกรรมการคัดกรองที่มีความแม่นยำสูงเพื่อการชี้เป้าความเหลื่อมล้ำรายบุคคลได้ตรงตัวและเป็นปัจจุบัน

กสศ. ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของความไม่เสมอภาคทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ จนสามารถจัดทำชุดข้อมูลที่ครบถ้วน ถูกต้อง และแม่นยำตรงที่สุดในมิติต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเกณฑ์วัดสภาพความยากจน โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดจากสถานะทางเศรษฐกิจของเด็ก เยาวชน และครอบครัว ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญของการแก้ไขปัญหาคือความไม่เสมอภาค

ในการสร้างเกณฑ์เพื่อวัดสภาพความยากจน กสศ. นำนวัตกรรมการคัดกรองที่มีมาตรฐานสากลมาประยุกต์ใช้ ร่วมกับการบูรณาการชุดข้อมูลขนาดใหญ่จากหลายหน่วยงานที่มีความหลากหลายและโครงสร้างข้อมูลที่แตกต่างกัน พร้อมทั้งค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเชิงลึกเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ กสศ. ที่มุ่งเน้นการช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ และมีความจำเป็นจริง ๆ ทั้งในมิติรายได้ เศรษฐกิจ ภาระพึ่งพิง ความเป็นอยู่ของครอบครัว สภาพทางสังคมของครอบครัวในชุมชน และปัจจัยอื่นๆ ที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ จนสามารถชี้เป้าหมาย "รายบุคคล" ได้อย่างชัดเจนว่าเป็นผู้ที่ยากจนอันสมควรได้รับการช่วยเหลือ และผู้ที่ยากจนพิเศษที่มีความเสี่ยงสูงที่จะไม่สามารถรับการศึกษาต่อไปหากไม่ได้รับความช่วยเหลือ

นอกจากนี้ กสศ. ยังได้พัฒนาศักยภาพบุคลากรและเครือข่ายสถานศึกษาทั่วประเทศ ในการค้นหาและคัดกรองกลุ่มเป้าหมายตามเกณฑ์มาตรฐานสากล เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลเข้าสู่ระบบสารสนเทศเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา หรือ iSEE (Information System for Equitable Education) ที่สะท้อนสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในระดับพื้นที่ได้อย่างครอบคลุมทั่วประเทศ

1.3 ทุนเสมอภาค: เครื่องมือสร้างหลักประกันโอกาสทางการศึกษาที่ทำให้เด็กและเยาวชนยากจนพิเศษคงอยู่ในระบบจนจบการศึกษาภาคบังคับ

กสศ. ได้บุกเบิกและวางรากฐานการสร้างเสมอภาคทางการศึกษาผ่านการจัดสรรเงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไข (Conditional Cash Transfer: CCT) เรียกว่า ทุนเสมอภาค ซึ่งเป็นกลยุทธ์ต้นแบบที่ส่งเงินช่วยเหลือตรงถึงนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือนักเรียนต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 เพื่อสร้างแรงจูงใจในการคงอยู่ในระบบการศึกษา ซึ่ง กสศ. จัดสรร

งบประมาณส่วนใหญ่หรือกว่าร้อยละ 80 ของงบประมาณประจำปี เพื่อส่งต่อความช่วยเหลือไปยังกลุ่มเป้าหมายนักเรียนที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจนที่มีจำนวนรวมถึง 3.2 ล้านคนทั่วประเทศ

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา กสศ. สามารถจัดสรรความช่วยเหลือครอบคลุมนักเรียนได้เพียง 1.4 ล้านคน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มยากจนพิเศษที่มีความเสี่ยงสูงสุดต่อการหลุดออกจากระบบ แม้จะเผชิญข้อจำกัดดังกล่าว แต่ผลการดำเนินงานที่มีการติดตามอย่างเป็นระบบปรากฏสัมฤทธิ์ผลเชิงประจักษ์ โดยมีอัตรานักเรียนที่ต้องออกจากโรงเรียนไม่ถึงร้อยละ 2 และมีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี สะท้อนถึงประสิทธิภาพของการใช้ทุนเสมอภาคเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายในการรักษาสีบทิและเป็นหลักประกันทางการศึกษาให้นักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.4 ครูรัก(ษ์)ถิ่น: นวัตกรรมผลิตครูรุ่นใหม่ที่แก้ปัญหาขาดแคลนครูและยกระดับคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ห่างไกลอย่างยั่งยืน

ความเหลื่อมล้ำเชิงคุณภาพระหว่างโรงเรียนในเขตเมืองและชนบท โดยเฉพาะกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกล เป็นโจทย์สำคัญที่ กสศ. มุ่งแก้ไข เนื่องจากสถานศึกษาเหล่านี้เผชิญสภาวะขาดแคลนครูอย่างต่อเนื่อง ครูต้องสอนคณะชั้นหรือสอนข้ามสาขาวิชาที่ตนไม่ถนัด จึงนำมาสู่การออกแบบแนวคิด "ครูรัก(ษ์)ถิ่น" ซึ่งเป็นการมอบโอกาสแก่เยาวชนที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในท้องถิ่น ให้ได้รับทุนการศึกษาเพื่อกลับไปพัฒนาบ้านเกิดของตนเอง พร้อมพันธสัญญาปฏิบัติหน้าที่ ณ โรงเรียนในภูมิลำเนาอย่างน้อย 6 ปี

กลไกสำคัญของโครงการนี้อยู่ที่การบ่มเพาะสมรรถนะเฉพาะทาง เพื่อให้ครูรุ่นใหม่สามารถจัดการเรียนการสอนแบบคณะชั้นและคณะความสามารถได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมเสริมสร้างเจตคติเชิงบวกในการพัฒนาชุมชนและทักษะการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก

จากการดำเนินงานตลอด 7 ปีที่ผ่านมา กสศ. สร้างครูรุ่นใหม่เข้าสู่ระบบแล้วกว่า 1,500 คน โดยมีผู้สำเร็จการศึกษาและบรรจุเป็นข้าราชการครูในภูมิลำเนาแล้ว 2 รุ่น จำนวน 622 คน ผลการดำเนินงานปรากฏสัมฤทธิ์ผลเป็นที่น่าพอใจ ได้ครูที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจทำงานร่วมกับคนในชุมชน ช่วยลดปัญหาการขาดแคลนครู และความเหลื่อมล้ำคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างตรงจุด และขณะนี้อยู่ระหว่างการต่อยอดแผนงานสู่ระยะต่อไป

1.5 การผนึกความร่วมมือที่ยกระดับคุณภาพโรงเรียนทั้งระบบ (TSQM) ผ่านกลไกเครือข่ายเชิงพื้นที่เพื่อความยั่งยืน

จากประสบการณ์เชิงลึกในการพัฒนาโรงเรียนขนาดกลาง ขนาดเล็ก และในพื้นที่ห่างไกล กสศ. พบหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า สถานศึกษาเหล่านี้มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ได้อย่างก้าวกระโดดหากได้รับแรงสนับสนุนที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ จึงนำมาสู่การขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนทั้งระบบ (Whole School Approach) ภายใต้การรวมพลังที่เรียกว่า Teacher and School Quality Movement (TSQM) โดยมี กสศ. ทำหน้าที่เป็น "ตัวเร่งและตัวประสาน" เพื่อกระตุ้นให้เกิดกลไกความร่วมมือในระดับจังหวัด

การดำเนินงานครอบคลุมกลุ่มโรงเรียนระดับประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาส นาร่อง 837 แห่งใน 10 จังหวัด และขยายผลสู่เครือข่ายพัฒนาคุณภาพ อีก 445 โรงเรียน ใน 38 จังหวัดทั่วประเทศ โดยใช้รูปแบบการบริหารจัดการแบบ "หุ้นส่วนการพัฒนา" ที่ผนึกกำลังกับหน่วยงานต้นสังกัด สถาบันการศึกษา ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน เข้ามาร่วมออกแบบร่วมลงทุน และร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียน

กลไกนี้ไม่เพียงส่งผลให้เกิดการบูรณาการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ แต่ยังช่วยพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารและครูอย่างเป็นระบบ รวมถึงการจัดหาวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือจัดการศึกษาที่จำเป็น ตลอดจนการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งผลให้เกิดระบบการทำงานที่สอดคล้องกันระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ และสร้างต้นแบบการพัฒนาที่โรงเรียนอื่นสามารถนำไปขยายผลต่อไปได้ในระยะยาว

1.6 การพัฒนาระบบการศึกษาที่ยืดหยุ่นผ่านโครงการ Thailand Zero Dropout เพื่อพาเด็กและเยาวชนนอกระบบกลับสู่เส้นทางการเรียนรู้ตามศักยภาพ

ปัจจุบันมีประชากรวัยเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษากว่า 1 ล้านคน ซึ่งกลุ่มนี้มีความเสี่ยงที่จะกลายเป็นแรงงานไร้ฝีมือ และเป็นทุนมนุษย์ที่ได้รับค่าตอบแทนต่ำ เนื่องจากโครงสร้างการศึกษาในรูปแบบปกติไม่เอื้อต่อการกลับเข้าเรียน กสศ. จึงได้พัฒนานวัตกรรม การเรียนรู้ด้วยการจัดให้มีระบบการศึกษาที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) ซึ่งปรับรูปแบบการสอนให้ตรงตามความประสงค์และความถนัดของแต่ละบุคคล เพื่อสร้างสมรรถนะที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานสมัยใหม่ ทั้งในภาคเทคโนโลยี การท่องเที่ยว บริการสุขภาพ และอุตสาหกรรมอนาคต

กสศ. ได้บูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อร่วมออกแบบระบบการเรียนรู้นี้ พร้อมสร้างกลไกเชิงรุกในการค้นหาและดึงกลุ่มเป้าหมายให้กลับเข้าสู่เส้นทางการพัฒนาตนเอง ทั้งนี้ในระยะต่อไปมีเป้าหมายจะขยายผลไปยังประชากรวัยแรงงาน ซึ่งปัจจุบันสามารถให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนนอกระบบได้แล้วประมาณ 300,000 คน

โดยสรุป ผลงานทั้ง 6 ประการที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนถึงการดำเนินงานของ กสศ. ที่เกิดสัมฤทธิ์ผลในระดับที่เชื่อถือได้สำหรับการแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษาที่มีความสลับซับซ้อนและท้าทายยิ่ง

2. ประเด็นที่ควรปรับปรุงแก้ไข

2.1 การขยายผลภารกิจเดิม

(1) **ทุนเสมอภาค** ขยายการช่วยเหลือจากปัจจุบันที่ครอบคลุมกลุ่มนักเรียน “ยากจนพิเศษ” จำนวน 1.4 ล้านคน สู่กลุ่มนักเรียน “ยากจน” เพิ่มเติมอีกจำนวน 700,000 คน อย่างเร่งด่วน เพื่อสร้างหลักประกันทางการศึกษาให้ครอบคลุมนักเรียนกลุ่มเสี่ยงสูงสุดได้อย่างครบถ้วน

(2) **ทุนครูรัก(ษ์)ถิ่น** วางแผนระยะที่ 2 เพื่อเตรียมความพร้อมครูให้สามารถสอนคละชั้น และตอบสนองความจำเป็นของโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกลอีกประมาณ 13,500 โรงเรียน รวมถึงเพิ่มจำนวนครูสำหรับโรงเรียนขยายโอกาสอีก 2,300 แห่ง

(3) **การขับเคลื่อนโรงเรียนพัฒนาตนเอง (TSQM)** ขยายผลต้นแบบสู่โรงเรียนเป้าหมายร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัด เช่น สพฐ. โดยเฉพาะโรงเรียนขยายโอกาสประมาณ 2,300 แห่งทั่วประเทศ

(4) **การแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้กลายเป็นศูนย์ (Thailand Zero Dropout)** บูรณาการชุดข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) รายบุคคล ระหว่างกระทรวงเพื่อระบบติดตามและส่งต่อที่ไร้รอยต่อ และพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) เช่น นวัตกรรม “1 โรงเรียน 3 รูปแบบ” ให้เป็นมาตรฐานระดับชาติ ให้ความสำคัญกับการศึกษาสายอาชีพ ต่อยอดสู่ประชากรวัยแรงงาน

2.2 การริเริ่มภารกิจใหม่

(1) **พัฒนาเด็กปฐมวัย** ยกกระดับคุณภาพศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่ห่างไกลและชุมชนแออัด พร้อมส่งเสริมระบบคัดกรองและช่วยเหลือเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษหรือมีพัฒนาการล่าช้าในครอบครัวยากจน

(2) **ระดมความร่วมมือ** พัฒนาระบบหุ้นส่วนการศึกษา (Education Partnership) เพื่อดึงทรัพยากรและองค์ความรู้จากภาคเอกชนและท้องถิ่น (Matching Fund)

2.3 การปรับกลไกการบริหารจัดการ

(1) **ใช้แผนยุทธศาสตร์กำหนดทิศทางระยะยาวและเป้าหมายระยะปานกลาง** โดยจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระยะปานกลางและระยะยาว พร้อมทั้งการจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์และการดำเนินงานให้ชัดเจน

(2) **เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภายใน** ด้วยการประสานงานระหว่างหน่วยงานภายในสำนักงาน กสศ. ลดการทำงานที่แยกส่วน ปรับปรุงระบบการจัดการความรู้ และยกระดับการสื่อสารภายในให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานองค์กรสมรรถนะสูง (HPO)

(3) **ใช้การสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์และสร้างผลกระทบเชิงนโยบาย** ยกย่องนวัตกรรมเชิงพื้นที่ (Area-based Education) ให้กลายเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายสู่ระดับรัฐบาล และสื่อสารผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ (Evidence-based Communication) เพื่อสร้างการยอมรับและขยายผลความสำเร็จสู่ระดับมหภาค

2.4 การจัดการด้านงบประมาณและความยั่งยืนทางการเงิน

(1) **ขยายฐานงบประมาณเงินอุดหนุนจากรัฐ** โดยขอรับการสนับสนุนงบประมาณอุดหนุนเพิ่มเติม เพื่อ กสศ. ขยายความช่วยเหลือให้ครอบคลุมนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย “ยากจน” ประมาณ 700,000 คน ที่มีความเสี่ยงสูงจะหลุดออกจากระบบการศึกษา ซึ่งคาดว่าจะหากเริ่มในปีแรกจำนวน 140,000 คน ด้วยงบประมาณ 588 ล้านบาท และขยายผลสะสมเป็นขั้นบันไดต่อเนื่องใน 5 ปีจะครบตามจำนวนกลุ่มเป้าหมาย

(2) **ใช้นวัตกรรมทางการเงิน** เพิ่มเงินบริจาคผ่านระบบภาษี และใช้กลไกการบริจาคเพื่อสร้างความมั่นคงทางการเงินแก่ กสศ. ในระยะยาว

3. สรุป

คณะกรรมการประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา มีความเห็นว่า ในรอบ 3 ปีที่ 2 กสศ. ได้นำข้อเสนอแนะจากการประเมินผลในระยะแรก มาปรับปรุงการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง (HPO) ส่งผลให้การดำเนินงานมีสัมฤทธิ์ผลดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการบุกเบิกนวัตกรรม แก้ปัญหาความไม่เสมอภาคและคุณภาพการศึกษาในมิติสำคัญจนบรรลุผลตามเป้าประสงค์ ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญที่พร้อมขยายผลต่อในระดับประเทศ

เพื่อให้การสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาบรรลุสัมฤทธิ์ผลอย่างต่อเนื่อง คณะกรรมการประเมินผลฯ มีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการดำเนินงานในระยะต่อไป ที่มุ่งเน้น การเชื่อมโยงความสำเร็จในแต่ละส่วนงานสู่การยกระดับเชิงนโยบาย ดังนี้ (1) ด้านหลักประกัน โอกาสทางการศึกษา ควรขยายการอุดหนุนด้วยทุนเสมอภาคจากเดิมที่ครอบคลุมกลุ่มนักเรียน ระดับ “ยากจนพิเศษ” 1.4 ล้านคน สู่กลุ่มนักเรียนระดับ “ยากจน” จำนวน 700,000 คน อย่างเร่งด่วน (2) ด้านคุณภาพสถานศึกษาและครู (TSQM และครูรัก(ษ์)ถิ่น) ควรต่อยอด จากโรงเรียนนำร่องสู่การยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขยายโอกาสกว่า 2,300 แห่งทั่วประเทศ พร้อมพัฒนาหลักสูตรการผลิตครูให้รองรับการสอนคละชั้นและทักษะ เทคโนโลยีสมัยใหม่ (3) ด้านการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นในโครงการ Thailand Zero Dropout ควรพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ตามแนวคิด การเรียนรู้คู่การทำงาน (Learn to Earn) เพื่อพาเด็กนอกระบบกลับสู่เส้นทางการประกอบอาชีพ ที่มั่นคง (4) ด้านกลไกบริหารจัดการ ควรเน้นการจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ ทั้งใน ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลด การทำงานแบบแยกส่วน เพื่อสร้างผลกระทบเชิงนโยบายที่คุ้มค่าต่อการลงทุนเพื่อพัฒนาทุนมนุษย์ ของประเทศ

ข้อเสนอแนะ

จากการประเมินผลครั้งนี้ คณะกรรมการประเมินผลฯ มีข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานของ กสศ. 3 ระดับ ได้แก่ ข้อเสนอต่อคณะรัฐมนตรี ข้อเสนอต่อคณะกรรมการบริหาร กสศ. และข้อเสนอต่อสำนักงานกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ดังนี้

1. ข้อเสนอต่อคณะรัฐมนตรี

ตลอด 7 ปีที่ผ่านมา กสศ. ประสบความสำเร็จในการดูแลนักเรียน “ยากจนพิเศษ” 1.4 ล้านคนต่อปี โดยทำให้นักเรียนกลุ่มนี้คงอยู่ในระบบการศึกษาได้สูง ถึงร้อยละ 98.27 ซึ่งสะท้อนสัมฤทธิ์ผลของระบบสารสนเทศ iSEE และทุนเสมอภาคที่อุดหนุนในอัตราที่คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบไว้ที่ 4,200 บาทต่อคนต่อปี

อย่างไรก็ตาม จากฐานข้อมูลปัจจุบันพบว่า ยังมีนักเรียน “ยากจน” อีกประมาณ 700,000 คน ที่เป็น “เป้าหมายเร่งด่วน” เนื่องจากมีความเสี่ยงหลุดออกจากระบบสูงสุด แม้ได้ผ่านเกณฑ์การคัดกรองแล้วแต่ยังตกหล่นจากการอุดหนุนเนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ

จึงมีข้อเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาสนับสนุนงบประมาณแก่ กสศ. เพื่อทยอยช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวในลักษณะขั้นบันไดต่อเนื่อง 5 ปี โดยเริ่มจากปีที่ 1 ที่จำนวน 140,000 คน ด้วยงบประมาณ 588 ล้านบาท และขยายผลสะสมในอัตราเดียวกันจนครบ 700,000 คนในปีที่ 5 ซึ่งจะใช้งบประมาณรวมทั้งสิ้น 2,940 ล้านบาทต่อปี

2. ข้อเสนอต่อคณะกรรมการบริหาร กสศ.

(1) จัดทำแผนยุทธศาสตร์ของ กสศ. ระยะปานกลาง ระยะเวลา 4 ปี ตามวาระของคณะกรรมการบริหาร กสศ. และแผนระยะยาว 15 หรือ 20 ปี เพื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง กสศ.

(2) จัดทำลำดับความสำคัญของการดำเนินงานด้านต่างๆ และกำกับให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามแผน

3. ข้อเสนอต่อสำนักงานกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

- (1) **เร่งปรับปรุงโครงสร้างเพื่อเพิ่มความคล่องตัว** ลดความซ้ำซ้อนและลำดับชั้นการบังคับบัญชา เน้นการทำงานรูปแบบกลุ่มภารกิจข้ามสายงานในการกิจสำคัญ เพิ่มประสิทธิภาพการประสานงาน และการตัดสินใจในระดับปฏิบัติการให้ทันต่อสถานการณ์
- (2) **บูรณาการระบบข้อมูลและสถาปัตยกรรมดิจิทัล** ยกย่องฐานข้อมูล iSEE ให้เป็นศูนย์กลางข้อมูลระดับชาติที่เชื่อมโยงอย่างสมบูรณ์ ลดความซ้ำซ้อนในการบันทึกข้อมูลของเจ้าหน้าที่หน่วยงาน และรายงานผลเชิงนโยบายได้แบบทันที (Real-time)
- (3) **จัดการความรู้และนวัตกรรมเพื่อการขยายผล** ถอดบทเรียนความสำเร็จให้เป็นคู่มือมาตรฐาน เปลี่ยนประสบการณ์เฉพาะบุคคลเป็นคลังปัญญาองค์กร ที่สามารถนำไปปรับใช้ขยายผลในพื้นที่อื่นได้ทันที
- (4) **บริหารทรัพยากรบุคคลเชิงกลยุทธ์** จัดทำแผนพัฒนาบุคลากรรายบุคคล (Individual Development Plan) และเส้นทางอาชีพ (Career Path) ให้ชัดเจน รักษาบุคลากรสมรรถนะสูง ควบคู่กับการดูแลสวัสดิการและภาระงานให้เหมาะสม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับ กสศ. ในระยะยาว
- (5) **ยกระดับงานวิจัยเพื่อขับเคลื่อนภารกิจหลัก** เร่งพัฒนาการศึกษาวิจัยและจัดการองค์ความรู้เพื่อตอบสนองความจำเป็นในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ยกย่องกลไกการดูแลเด็กเยาวชนเป็นรายบุคคล และเชื่อมโยงเด็กเยาวชนเข้ากับความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต

ผลการประเมินการดำเนินงานของ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

1

ภูมิหลังและภารกิจ กสศ.

คณะกรรมการประเมินผลฯ ได้ทบทวนการกำเนิดของ กสศ. ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และบริบทที่เกี่ยวข้องกับบทบาทในการปฏิรูปการศึกษา ดังนี้

1.1 เจตนารมณ์ในการก่อตั้ง กสศ.: พันธกิจเหนือภารกิจปกติ

กสศ. มิได้เกิดขึ้นเพียงเพื่อเป็นหน่วยงานสนับสนุนภารกิจปกติของรัฐบาล แต่เป็นองค์กรที่ถือกำเนิดขึ้นจาก "เจตนารมณ์สูงสุดของประเทศ" ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 วรรคหก และหมวด 16 การปฏิรูปประเทศที่กำหนดให้มีกองทุนทำหน้าที่หลักในการ "ช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู" โดยเน้นย้ำถึงความจำเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนพันธกิจระดับชาตินี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 วัตถุประสงค์ของ กสศ.

พ.ร.บ. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561 ได้จัดตั้ง กสศ. ขึ้นตามเจตนารมณ์ข้างต้นของรัฐธรรมนูญ ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 14 พฤษภาคม 2561 โดยมาตรา 5 กำหนดให้ กสศ. มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา รวมทั้ง มีวัตถุประสงค์ (1) - (7) ดังต่อไปนี้

(1) ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความช่วยเหลือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม เพื่อให้เด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กปฐมวัย ได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย

(2) ให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม พัฒนา และสนับสนุนเงินและค่าใช้จ่ายให้แก่เด็กและเยาวชนซึ่งขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส และผู้ด้อยโอกาส จนสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(3) เสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน สามารถพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพื้นฐานและศักยภาพที่แตกต่าง

(4) ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และผู้ด้อยโอกาส ให้ได้รับการศึกษาหรือพัฒนา เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตามความถนัด และมีศักยภาพที่จะพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิตได้

(5) ส่งเสริม สนับสนุน และให้ความช่วยเหลือสถานศึกษา เพื่อให้มีการเรียนการสอน ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถรู้และพัฒนาได้ตามความถนัดและศักยภาพของตน

(6) ดำเนินการหรือจัดให้มีการศึกษา วิจัย หรือค้นคว้าแนวทางในการพัฒนาครู ให้มีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีความรู้ และมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาผู้เรียนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษาโดยมีแรงจูงใจที่เหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมหรือสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสถาบันต้นแบบในการผลิตและพัฒนาครู

(7) ดำเนินการหรือจัดให้มีการศึกษา วิจัย และพัฒนาองค์ความรู้เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนการนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปใช้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา สนองความต้องการทางด้านกำลังแรงงาน และการยกระดับความสามารถของคนไทย

1.3 เป้าหมายและกลยุทธ์ของ กสศ.

กสศ. มุ่งเน้นบทบาทการเป็นกลไกเหนี่ยวนำความร่วมมือเพื่อปฏิรูประบบการศึกษา และลดความเหลื่อมล้ำเชิงระบบ โดยเน้นการช่วยเหลือกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ยากลำบากที่สุด ผ่านแนวนโยบายที่สร้างตัวแบบ ฐานข้อมูล และองค์ความรู้ เพื่อให้หน่วยงานหลักนำไปขยายผลได้จริง ซึ่งการประเมินในรอบนี้ครอบคลุมการเปลี่ยนผ่านของแผนกลยุทธ์ 2 ระยะ ดังนี้

- **แผนกลยุทธ์ 2565–2567** มุ่งเน้น 4 เป้าหมายหรือเป้าประสงค์ ได้แก่ (1) การเข้าถึงการเรียนรู้ (2) ผลลัพธ์การเรียนรู้ (3) การศึกษาทางเลือก และ (4) การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ

- **แผนกลยุทธ์ 2568–2570** ปรับโครงสร้างสู่ 3 เป้าประสงค์ที่กระชับและมุ่งเน้นผลกระทบมากขึ้น คือ (1) การสร้างหลักประกันโอกาสทางการศึกษา (2) การพัฒนาต้นแบบการจัดการศึกษาเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและมีคุณภาพ และ (3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ

ทุกภาคส่วน โดยมีกลไกสนับสนุนด้านวิจัย นวัตกรรม และการพัฒนาองค์กรสมรรถนะสูง (HPO) เป็นฐานขับเคลื่อน

1.4 บริบทการประเมินผล

(1) หลักการและกลไกประเมินตามกฎหมาย

การประเมินผลการดำเนินงานของ กสศ. ทุกรอบ 3 ปี เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานของ กสศ. โดยมีคณะกรรมการประเมินผลฯ เป็นผู้ประเมิน มีหน้าที่ตามที่บัญญัติใน พ.ร.บ. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561 มาตรา 44 ได้แก่ 1) ประเมินผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกองทุน 2) รายงานข้อจำกัดหรืออุปสรรคของการดำเนินกิจการของกองทุน 3) ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของกองทุน และ 4) รายงานผลการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการบริหาร กสศ. ในทุกรอบการประเมิน

คณะรัฐมนตรี (22 กรกฎาคม 2568) ได้แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลฯ รวม 5 คน เพื่อทำหน้าที่ประเมินผลสัมฤทธิ์ตามมาตรา 44 ครอบคลุมทั้งด้านวัตถุประสงค์ ข้อจำกัด อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในรอบการประเมิน 3 ปีที่ 2 (ตั้งแต่วันที่ 14 พฤษภาคม 2565 ถึงวันที่ 13 พฤษภาคม 2568) ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเสนอ ดังนี้

1) ศาสตราจารย์กิตติคุณจรัส สุวรรณเวลา	ประธานกรรมการ
2) นายอนุสรณ์ แสงนิ่มนวล	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (ด้านการเงิน)
3) รองศาสตราจารย์ชโยดม สรรพศรี	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (ด้านการศึกษา)
4) นางชุตินาภ บุษยพวง	กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (ด้านการประเมินผล)
5) นายนิกร เกรีกุล	กรรมการและเลขานุการ

(2) การเปลี่ยนผ่านสู่การประเมินรอบที่สอง

ในการประเมินผลสัมฤทธิ์รอบที่สอง คณะกรรมการประเมินผลฯ ได้พิจารณาบริบทการดำเนินงานของ กสศ. ที่เปลี่ยนผ่านเข้าสู่ความเข้มแข็งเชิงระบบ โดยแบ่งเป็น 2 ระยะสำคัญ ดังนี้

- **ระยะเริ่มต้น (รอบ 3 ปีที่ 1) ระยะบุกเบิกและทดลองหาต้นแบบ** กสศ. ทำหน้าที่เป็น "ห้องทดลองนวัตกรรมของชาติ" โดยมุ่งเน้นการพิสูจน์ความเป็นไปได้ (Proof of Concept) ของโครงการต้นแบบเชิงรุก เช่น ทุนเสมอภาค (CCT) และโครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น เพื่อแสดงให้เห็นว่านวัตกรรมเชิงระบบสามารถดำเนินการได้จริงและให้ผลสัมฤทธิ์ที่ดีในระดับพื้นที่

- **ระยะปัจจุบัน (รอบ 3 ปีที่ 2) ระยะปรับปรุงแบบองค์กรและแสดงผลสัมฤทธิ์ให้เห็นเชิงประจักษ์** เป็นระยะที่ กสศ. ก้าวสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง (HPO) อย่างเต็มตัว โดยนำบทเรียนจากการบุกเบิกมาปรับโครงสร้างองค์กรให้มีเข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อเปลี่ยนผ่านจาก "งานบุกเบิก" ไปสู่การเป็น "ข้อเสนอเชิงนโยบายระดับชาติ" ที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ

(3) กรอบการประเมินผล

- **องค์ประกอบที่ 1 การประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผลของการดำเนินงาน (Performance Perspective)** เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงาน (performance) ครอบคลุมตัวชี้วัดทั้งผลผลิต (output) ผลลัพธ์ (outcome) และผลกระทบ (impact) ซึ่งเป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ตามเจตนารมณ์ในการจัดตั้ง กสศ. ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 54 วรรคหก และการประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของ กสศ. ตาม พ.ร.บ. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561

- **องค์ประกอบที่ 2 การประเมินศักยภาพการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย (Potential Perspective)** ครอบคลุมการประเมินกระบวนการและระบบในการทำงาน (process) ได้แก่ 1) ระบบการกำกับดูแลของคณะกรรมการบริหาร กสศ. ความสอดคล้องตามหลักธรรมาภิบาล 2) ระบบโครงสร้างองค์กร 3) ระบบการเงินและงบประมาณ 4) ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ 5) ภาควิชาเครือข่าย 6) กลุ่มเป้าหมาย และ 7) การสื่อสารประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความตระหนักรู้แก่สังคมต่อการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

การประเมินผลในรอบนี้ใช้เกณฑ์มาตรฐานองค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization - HPO) ประกอบกับการบริหารจัดการองค์กรคุณภาพ (Malcolm Baldrige)

ทั้งนี้ ให้มีการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการดำเนินงานและระดับสมรรถนะองค์กร (HPO) ระหว่างรอบ 3 ปีที่ 1 (พ.ศ. 2561-2565) และรอบ 3 ปีที่ 2 (พ.ศ. 2565-2568) เพื่อให้เห็นทิศทางพัฒนาการที่ชัดเจนด้วย

(4) การกำหนดขอบเขตข้อมูลสิ้นสุด 30 กันยายน 2568

คณะกรรมการประเมินผลฯ เห็นควรให้เก็บข้อมูลการดำเนินงานสิ้นสุด ณ วันสิ้นสุดปีงบประมาณ 2568 เพื่อให้สามารถประเมินสัมฤทธิ์ผลในช่วงรอยต่อของแผนกลยุทธ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการเปลี่ยนผ่านจากการสร้างนวัตกรรมรายโครงการ (แผนกลยุทธ์ 2565-2567) ไปสู่การสร้างหลักประกันโอกาสทางการศึกษาอย่างถ้วนหน้าและการทำให้ภาคีทุกภาคส่วนร่วมเป็นเจ้าของในการขับเคลื่อนภารกิจเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (แผนกลยุทธ์ 2568-2570)

ผลการดำเนินงานของ กสศ.

ก. การวางแผนคัดกรองผู้ยากจนที่ควรได้รับความช่วยเหลือ สู่ระบบสารสนเทศเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา (Information System for Equitable Education หรือ iSEE)

องค์ประกอบสำคัญของการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำคือการมีระบบข้อมูลที่ถูกต้อง แม่นตรง และเป็นปัจจุบัน กสศ. จึงได้พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา (iSEE) ซึ่งเป็นระบบชุดข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ที่ทำหน้าที่เป็นกลไกกลางของประเทศที่ดัดแปลงจากข้อมูลในการวางแผนคัดกรองและชี้เป้าความช่วยเหลือ โดยระบบ iSEE นี้ เกิดจากการนำนวัตกรรมการคัดกรองความยากจนเชิงประจักษ์ที่เรียกว่า เกณฑ์คัดกรองความยากจนด้วยวิธีการวัดรายได้ทางอ้อม (Proxy Means Test - PMT) มาใช้เพื่อเปลี่ยนการให้ทุนจากระบบดุลยพินิจสู่ระบบหลักวิชาการที่ทั่วโลกยอมรับ รวมทั้งใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลเป็นรายบุคคลไว้อย่างละเอียดเพื่อยืนยันตัวตนและสถานะความยากจน เช่น ข้อมูลของนักเรียนและผู้ปกครอง ข้อมูลรายได้ การถือครองทรัพย์สิน รูปภาพสภาพที่อยู่อาศัยของครอบครัวพร้อมพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GIS) ของนักเรียน และข้อมูลดังกล่าวเจ้าหน้าที่รัฐระดับพื้นที่ได้ให้การรับรองข้อมูลจากการขอรับทุนของ กสศ. ด้วย

ข้อค้นพบที่ควรได้รับการยกย่องชมเชย

การพัฒนาเกณฑ์คัดกรองได้สร้างมาตรฐานใหม่ให้กับการจัดสวัสดิการภาครัฐแบบมุ่งเป้า ดังปรากฏหลักฐานเชิงประจักษ์ ดังนี้

• การยกระดับการบูรณาการข้อมูล

○ การออกแบบวิธีการสำรวจและคัดกรองรายได้ด้วยระบบสารสนเทศการคัดกรองทุนเสมอภาค โดยเชื่อมโยงข้อมูลนักเรียนรายบุคคล (เลขบัตรประชาชน 13 หลัก) ร่วมกับหน่วยจัดการศึกษาหลักของประเทศครอบคลุม 6 สังกัด ทำให้มีฐานข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่ต้องได้รับประโยชน์เป็นหนึ่งเดียว (Single Source of Truth)

- ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ครูประจำชั้นกว่า 4 แสนคน มีบทบาทลงพื้นที่เยี่ยมบ้านนักเรียนเป็นประจำทุกปี กสศ. บูรณาการการสำรวจข้อมูลนักเรียนยากจนให้อยู่ในช่วงเวลาเดียวกันเพื่อลดภาระงานครู

- **ความแม่นยำสู่ระดับสากล**

- การใช้เกณฑ์ PMT พิจารณาสถานะครัวเรือน 8 ด้าน ประกอบด้วย ภาระพึ่งพิง การอยู่อาศัย ลักษณะที่อยู่อาศัย ที่ดินทำการเกษตร แหล่งน้ำดื่ม แหล่งไฟฟ้า ยานพาหนะ และของใช้ในครัวเรือน แทนการสำรวจรายได้เพียงอย่างเดียว รวมทั้งมีข้อมูลประกอบของผู้ปกครอง เช่น พ่อแม่หย่าร้าง เสียชีวิต และการถ่ายรูปสภาพที่อยู่อาศัยของครอบครัว พร้อมพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GIS) ของนักเรียน

- ข้อมูลจากการสำรวจเพื่อขอรับทุนนักเรียนยากจนโดยครูประจำชั้นนี้ เจ้าหน้าที่รัฐต้องรับรองข้อมูลการขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสของนักเรียนดังกล่าวว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน เป็นจริงและเห็นควรให้พิจารณาขอรับเงินอุดหนุนด้วย

- การจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่กลุ่มเป้าหมาย มีการตรวจสอบข้อมูลนักเรียนรายบุคคลจากฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทย และฐานข้อมูลของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อยืนยันตัวตนให้มีความถูกต้องทำให้สามารถระบุตัวตนกลุ่มนักเรียนที่ยากจนที่สุดของประเทศ (Bottom 15%) ได้อย่างแม่นยำประมาณ 1.4 ล้านคน

- ต้นแบบนวัตกรรมนี้ได้รับการยอมรับจากธนาคารโลก ว่าเป็นแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practice) ในการจัดการสวัสดิการแบบมุ่งเป้า

- **ระบบเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning System)** ข้อมูลในระบบคัดกรองทุนเสมอภาคไม่ได้มีเพียงข้อมูลการคัดกรอง แต่ยังติดตามอัตราการมาเรียนรายเดือน และพัฒนาการของผู้เรียนเป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะทำให้ครูมีฐานข้อมูลความเสี่ยงเพื่อให้การช่วยเหลือก่อนเด็กหลุดออกจากระบบการศึกษา

- **ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ** ตามกรอบ HPO มิติ "การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้" กสศ. ได้คะแนนในระดับสูง เนื่องจากมีระบบ iSEE เป็นฐานในการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน

ระบบ iSEE ช่วยให้ กสศ. ค้นพบและส่งต่อความช่วยเหลือไปยังนักเรียนกลุ่มเสี่ยงสูงสุด เช่น เด็กนักเรียนชั้น ป.2 ที่อาศัยในที่พักคนงานชั่วคราวในสวนโกโก้ อ.หางดง จ.เชียงใหม่ เพื่อป้องกันการหลุดออกจากระบบ

ประเด็นที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

เพื่อให้ระบบการวางแผนคัดกรองเท่าทันต่อสถานะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง คณะกรรมการประเมินผลฯ มีข้อเสนอแนะจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก ดังนี้

- **การยกระดับความแม่นยำสู่มิติใหม่** ควรพิจารณานำปัจจัย "หนี้สินครัวเรือน" และ "ความเหลื่อมล้ำมิติดิจิทัล" (การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต/อุปกรณ์) มาเป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์คัดกรองเพิ่มเติมจากดัชนีทางกายภาพเดิม
- **การลดภาระงานของเจ้าหน้าที่หน้างาน** ควรออกแบบระบบให้ใช้งานง่ายขึ้น (User-friendly) เพื่อลดภาระการบันทึกข้อมูลของครู โดยยึดหลักการจัดเก็บข้อมูลครั้งเดียวแต่ใช้ร่วมกันได้ทุกส่วนงาน
- **การพัฒนา iSEE สู่เครื่องมือตัดสินใจระดับท้องถิ่น** ควรยกระดับระบบแสดงผล (Dashboard) ให้ท้องถิ่นและ อปท. สามารถเห็นช่องว่างความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ของตนเองได้ชัดเจนขึ้น เพื่อจัดสรรงบประมาณสมทบได้ตรงจุดตามสภาพปัญหาจริง

ผลการประเมินโดยสรุป

ระบบ iSEE และนวัตกรรมการคัดกรอง (PMT) คือกลไกสำคัญที่ กสศ. ใช้ขับเคลื่อนความเสมอภาคเพื่อจำแนกประชากรเป้าหมายตามระดับความยากจนจริง ซึ่งปัจจุบันสามารถสร้างหลักประกันทางการศึกษาให้แก่กลุ่มยากจนพิเศษได้ครบถ้วนแล้ว ความท้าทายในระยะถัดไปคือการรักษาความแม่นยำของข้อมูลให้เท่าทันสถานการณ์ พิจารณาปรับปรุงเกณฑ์คัดกรองให้ครอบคลุมมิติ "หนี้สินครัวเรือน" ค่าครองชีพ และบริบทพื้นที่จริงในแต่ละจังหวัด เพื่อให้การชี้เป้าความช่วยเหลือมีความแม่นยำ เป็นธรรม และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3.2 ล้านคนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

ข. โครงการทุนเสมอภาคโดยมีเงื่อนไข (Conditional Cash Transfer หรือ CCT)

โครงการทุนเสมอภาคแบบมีเงื่อนไข (Conditional Cash Transfer: CCT) ถือเป็นนวัตกรรมการจัดสรรเงินอุดหนุนที่ปรับเปลี่ยนบทบาทจากการ "สงเคราะห์หรือการให้เปล่า" (Social Welfare) ไปสู่ "การลงทุนในทรัพยากรมนุษย์" (Human Capital Investment) โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อบรรเทาภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษา และเป็นหลักประกันไม่ให้เกิดจากครัวเรือนยากจนต้องหลุดออกจากระบบการศึกษา กลไกสำคัญของทุนนี้คือการใช้ "เงื่อนไขทางพฤติกรรม" (นักเรียนมาเรียนสม่ำเสมอและมีพัฒนาการเหมาะสม) เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพชีวิตและรักษาวินัยทางการศึกษาของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรม

จากจุดเริ่มต้นของนวัตกรรมนี้ กสศ. ได้ต่อยอดการดำเนินงานจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (Systemic Change) ที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

การปฏิรูปจากระบบโควตาสู่การจัดสรรรายบุคคล (Equity-based Budgeting)
กสศ. ได้บูรณาการฐานข้อมูลคัดกรองความยากจน (PMT) ร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัดหลัก ได้แก่ สพฐ. และ อปท. เพื่อเปลี่ยนวิธีการจัดสรรเงินค่าปัจจัยพื้นฐานนักเรียนยากจน จากเดิมที่เป็นการจัดสรรแบบโควตามาเป็นการ "จัดสรรตามรายหัวรายบุคคล" ได้สำเร็จครอบคลุมนักเรียนกว่า 2.1 ล้านคน (งบประมาณประมาณ 2,300–2,500 ล้านบาทต่อปี) ส่งผลให้งบประมาณแผ่นดินส่งตรงถึงตัวนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษได้อย่างแม่นยำ เป็นธรรม และลดการตกหล่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิเคราะห์ภาระค่าใช้จ่ายจริงเพื่ออุดช่องว่างทางการศึกษา พัฒนาการต่อมา คือ การใช้กระบวนการทางวิชาการ ศึกษาเชิงลึกจนพบข้อเท็จจริงว่า ครัวเรือนยากจนยังต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายแฝงที่นอกเหนือจากการอุดหนุนของรัฐสูงถึง 9,420 บาทต่อปี ซึ่งเป็นปัจจัยวิกฤตที่ทำให้เด็กต้องหลุดออกจากระบบ กสศ. จึงได้นำข้อมูลเชิงประจักษ์นี้มาเป็นฐานในการกำหนดมาตรการ "ทุนเสมอภาค" เพื่อเข้าไปบรรเทาภาระค่าเดินทางและค่าอาหารเข้าอย่างตรงจุด ช่วยให้เกิดกลุ่มเสี่ยงที่สุดสามารถเดินทางมาเรียนได้อย่างต่อเนื่อง

ความสำเร็จในการขับเคลื่อนนโยบายผ่านมติคณะรัฐมนตรี พัฒนาการเชิงระบบที่สำคัญคือการผลักดันข้อมูลวิจัยไปสู่การตัดสินใจระดับนโยบาย โดยเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2566 คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติปรับเพิ่มอัตราเงินอุดหนุนทุนเสมอภาคจาก 3,000 บาท เป็น 4,200 บาทต่อคนต่อปี เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์เศรษฐกิจและความจำเป็นที่แท้จริง นับเป็นความสำเร็จในการยกระดับมาตรฐานความช่วยเหลือที่ช่วยรักษานักเรียนกลุ่มยากจนที่สุดให้คงอยู่ในระบบได้จนจบการศึกษาภาคบังคับ และถือเป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายโดยใช้ฐานข้อมูลวิจัยเป็นต้นนำ (Research-led Policy) ในระดับประเทศอย่างเป็นรูปธรรม

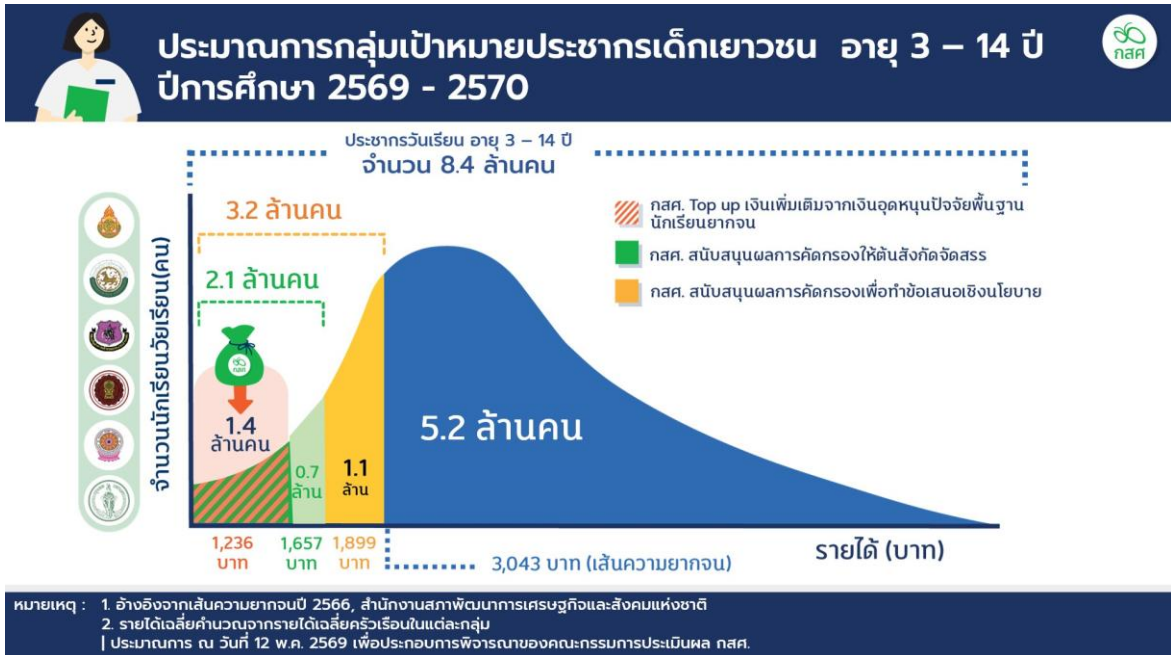
ข้อค้นพบที่ควรได้รับการยกย่องชมเชย

ผลการดำเนินงานในรอบการประเมินนี้ สะท้อนถึงประสิทธิภาพของระบบชี้เป้า และการส่งต่อความช่วยเหลือที่แม่นยำที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในปัจจุบัน ดังนี้

- **สัมฤทธิ์ผลเชิงปริมาณและสถิติ**

- **ข้อมูลสะท้อนสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำและระดับความยากจน** จากฐานข้อมูลประชากรวัยเรียนช่วงอายุ 3-14 ปี ในปีการศึกษา 2568 จำนวนทั้งหมด 8.4 ล้านคน พบประชากรที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนของประเทศ (3,043 บาท/คน/เดือน) มีจำนวนประมาณ 3.2 ล้านคน โดย กสศ. ได้ใช้นวัตกรรมการคัดกรองที่มีความแม่นยำสูง (PMT) เพื่อจำแนกกลุ่มเป้าหมายนักเรียนตามระดับความยากจนจริง และจัดสรรความช่วยเหลือได้อย่างตรงจุด 3 ระดับ คือ (1) กลุ่มยากจนพิเศษ รายได้เฉลี่ย 1,236 บาท/คน/เดือน (มีจำนวนประมาณ 1.4 ล้านคน) (2) กลุ่มยากจน รายได้เฉลี่ย 1,657 บาท/คน/เดือน และ (3) กลุ่มยากจนน้อย รายได้เฉลี่ย 1,899 บาท/คน/เดือน

- **ผลการจัดสรรทุนเสมอภาค** กสศ. สามารถจัดสรรเงินอุดหนุนให้นักเรียนทุนเสมอภาคระดับอนุบาล - มัธยมศึกษาตอนต้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปีการศึกษา 2568 ช่วยเหลือกลุ่มยากจนพิเศษได้จำนวน 1,392,323 คน ด้วยอัตราเงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไข (CCT) 4,200 บาท/คน/ปี

แผนภาพ แสดงประมาณการกลุ่มเป้าหมายประชากรเด็กและเยาวชนอายุ 3-14 ปี ที่อยู่ใต้เส้นความยากจน รวม 3.2 ล้านคน
ปัจจุบัน กสศ. ได้รับงบประมาณสำหรับช่วยเหลือได้ 1.4 ล้านคน

- **ความแม่นยำในการชี้เป้า** ระบบ iSEE และเกณฑ์ PMT สามารถคัดกรองเด็กเยาวชนในครัวเรือน Bottom 15% ของประเทศ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความผิดพลาดในการตกหล่นและการรับสิทธิซ้ำซ้อน โดยการจัดสรรเป็นรายบุคคล (Demand-side Financing) ทำให้เกิดการจัดสรรงบประมาณเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (Equity Based Budgeting)

- **ความโปร่งใสทางการเงิน** ระบบโอนเงินตรง (Direct Payment) ช่วยให้เงินส่งถึงมือกลุ่มเป้าหมายอย่างแม่นยำ โดยมีสัดส่วนงบประมาณโครงการสูงถึงร้อยละ 80-90 ของงบประมาณทั้งหมด

- **สัมฤทธิ์ผลเชิงคุณภาพ**

- **การคงอยู่ในระบบ** ผลการดำเนินงานปรากฏว่าสามารถรักษานักเรียนให้คงอยู่ในระบบการศึกษาได้สูงถึง ร้อยละ 98.27 (ปี 2568) สะท้อนถึงความคุ้มค่าและประสิทธิภาพของการดำเนินงานด้วยอัตราเงินอุดหนุนปัจจุบันในการป้องกันเด็กหลุดออกจากระบบ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีอัตราการมาเรียนต่ำกว่าร้อยละ 60 ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงต่อการหลุดออกจากระบบการศึกษา เมื่อได้รับทุนเสมอภาคส่งผลให้วันการมาเรียนเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 7 – 12 ต่อภาคการศึกษา

- **สุขภาวะที่ดีขึ้น** ข้อมูลเชิงสถิติยืนยันว่านักเรียนที่ได้รับทุนมีคะแนนน้ำหนักร้อยละ 80 เทียบอายุและส่วนสูงดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กอายุ 6-11 ปี
- **แรงจูงใจทางการศึกษา** การกำหนดเงื่อนไขการมาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ช่วยสร้างวินัยและส่งผลให้ผลการเรียนของผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง
- **โอกาสทางการศึกษาที่สูงกว่าภาคบังคับ** กสศ. มุ่งเน้นการสร้าง "ข้อต่อสำคัญ" เพื่อส่งต่อนักเรียนทุนเสมอภาคสู่การศึกษาที่สูงกว่าภาคบังคับ โดยมีกลไกหลักคือ โครงการทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูง ซึ่งสนับสนุนทุนการศึกษาจำนวน 2,500 ทุนต่อปี ให้แก่นักเรียนทุนเสมอภาคและนักเรียนยากจนที่มีศักยภาพ เพื่อขยายโอกาสให้เยาวชนกลุ่มนี้ได้เข้าศึกษาต่อในสายอาชีพสาขาที่เป็นความต้องการของตลาดแรงงาน อันเป็นการสร้างหลักประกันทางรายได้และอาชีพที่มั่นคงในอนาคต
- **ผลการติดตาม** นักเรียนทุนเสมอภาคที่ได้รับทุนเมื่อปีการศึกษา 2564 (ม.3) ปัจจุบันมีโอกาสเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาผ่านระบบ TCAS68 จำนวน 11,011 คน คิดเป็นร้อยละ 11.91 ของจำนวนนักเรียนทุนเสมอภาคทั้งหมดในระดับชั้น ม.3
- **การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย** กสศ. ใช้ฐานข้อมูลกลุ่มเป้าหมายทุนเสมอภาคเพื่อชี้เป้าในการจัดทำมาตรการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เช่น โครงการทุนการศึกษาเพื่อขยายโอกาส และพัฒนาประเทศ (ODOS) และการสนับสนุนชมอินเทอร์เน็ตสำหรับนักเรียนทุนเสมอภาคจาก กสทช. เป็นต้น

คณะกรรมการประเมินผลฯ ลงพื้นที่เยี่ยมบ้านนักเรียนทุนเสมอภาค ที่อาศัยอยู่กับญาติที่ต้องลาออกจากงาน มาดูแลเด็กนักเรียนสองคนกับตาที่ป่วยติดเตียง ขณะที่แม่ต้องออกไปทำงานหารายได้

ประเด็นที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

เพื่อให้ทุนเสมอภาคสามารถตอบโจทย์วิกฤตทุนมนุษย์และลดความเหลื่อมล้ำระดับโครงสร้าง คณะกรรมการประเมินผลฯ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

- **ประมาณการงบประมาณเพื่อความครอบคลุม** เพื่อให้ กสศ. สามารถขยายผลความสำเร็จนี้ไปยังกลุ่มเป้าหมายนักเรียนยากจนทุกระดับให้ครบตามจำนวนความต้องการจริง ภายใต้อัตราเงินอุดหนุนคนละ 4,200 บาท/ปี (มติคณะรัฐมนตรี 16 มีนาคม 2566) จำเป็นต้องมีการจัดสรรงบประมาณตามรายละเอียดในตาราง ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย ตามระดับความยากจน	จำนวนนักเรียน (คน)	งบประมาณที่ต้องการต่อปี (บาท)
ยากจนพิเศษ	1,392,323	5,847,756,600
ยากจน	696,060	2,923,452,000
ยากจนน้อย	1,124,303	4,722,072,600
รวม	3,212,686	13,493,281,200

ตารางแสดงประมาณการงบประมาณเพื่อสร้างความครอบคลุมทางการศึกษาตามระดับความยากจน

หมายเหตุ ข้อมูลจำนวนนักเรียนจำแนกระดับความยากจน ณ วันที่ 12 พฤษภาคม 2569

- **การขยายผลสู่ประชากรเป้าหมายให้ครบถ้วน 3.2 ล้านคน** ปัจจุบัน กสศ. สามารถช่วยเหลือกลุ่ม "ยากจนพิเศษ" ได้เพียง 1.4 ล้านคน แต่ยังมีเด็กที่อยู่ในระดับ "ยากจน" และ "ยากจนน้อย" ที่ยังไม่ได้รับความช่วยเหลืออีกรวมประมาณ 1.8 ล้านคน เพื่อให้เกิดการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศอย่างเต็มศักยภาพ กสศ. ควรขยายผลการช่วยเหลือให้ครอบคลุมนักเรียนที่อยู่ใต้เส้นความยากจนทุกระดับ อันเป็นการลงทุนในทุนมนุษย์ของประเทศที่คุ้มค่า

- **ขั้นตอนการยกระดับความช่วยเหลือ อาจพิจารณาดำเนินการเป็น 2 ระยะ ดังนี้**

- ระยะที่ 1 มาตรการเร่งด่วน (กลุ่มยากจน) เพื่อปิดความเสี่ยงของกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในระดับ "ยากจน" โดยกำหนดกรอบเป้าหมายไว้ที่จำนวน 700,000 คน (จากฐานข้อมูลการคัดกรองปัจจุบันจำนวน 696,060 คน) ที่มีความเปราะบางใกล้เคียงกับกลุ่มยากจนพิเศษ โดยเสนอรูปแบบการขอรับสนับสนุนงบประมาณแบบค่อยเป็นค่อยไป (incremental) แบบขั้นบันไดในระยะเวลา 5 ปี เฉลี่ยปีละประมาณ 588 ล้านบาท เพื่อดูแลเด็กกลุ่มนี้ได้รับทุนเสมอภาคได้ครบถ้วนในระยะแรก ตามรายละเอียดในตาราง ดังนี้

ปีที่	จำนวนเด็กที่เพิ่มขึ้น (คน)	จำนวนเด็กสะสมรวม (คน)	งบประมาณที่ขอเพิ่มขึ้นในปีนั้นๆ (ล้านบาท)	รวมสุทธิที่ขอเพิ่มต่อปี (ล้านบาท)
ปีที่ 1	140,000	140,000	+588	588
ปีที่ 2	140,000	280,000	+588	1,176
ปีที่ 3	140,000	420,000	+588	1,764
ปีที่ 4	140,000	560,000	+588	2,352
ปีที่ 5	140,000	700,000	+588	2,940

ตารางแสดงรายละเอียดข้อเสนอต่อคณะรัฐมนตรีในครั้งนี้ เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดสรรแบบขั้นบันได เพื่อขยายความช่วยเหลือเด็กกลุ่มนักเรียน “ยากจน” ให้ครอบคลุมทั้งหมดจำนวน 700,000 คนภายใน 5 ปี

○ ระยะที่ 2 มาตรการระยะยาว (กลุ่มยากจนน้อย) ในลำดับถัดไปเมื่อระบบในระยะแรกมีความเสถียร ให้พิจารณาดำเนินการขยายผลสู่กลุ่ม “ยากจนน้อย” จำนวน 1,124,303 คน เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่อยู่ภายใต้เส้นความยากจนของประเทศทั้ง 3.2 ล้านคนได้รับสวัสดิการที่เหมาะสมและเสมอภาคกัน อันเป็นการวางรากฐานทุนมนุษย์ที่แข็งแกร่งให้กับประเทศในระยะยาว (ซึ่ง กสศ. อาจพิจารณาขอรับการสนับสนุนงบประมาณในส่วนนี้เพิ่มเติมเมื่อมีความพร้อมในอนาคต)

• การรักษาและยกระดับมาตรฐานเงินอุดหนุนแบบมุ่งเป้า

○ ควรกำกับดูแลและผลักดันให้มีการคงอัตราเงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไข (ทุนเสมอภาค) ไว้ที่ 4,200 บาทต่อคนต่อปี อย่างต่อเนื่อง เพื่อมิให้คุณภาพชีวิตและการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของเด็กกลุ่มเป้าหมายลดลง

○ ควรพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์ในการปรับเพิ่มอัตราเงินอุดหนุนให้สอดคล้องกับ อัตราเงินเฟ้อหรือค่าครองชีพที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคตอย่างเป็นระบบ เพื่อให้มั่นใจว่ามูลค่าที่แท้จริงของเงินอุดหนุนจะไม่ลดน้อยลงตามกาลเวลา ซึ่งจากงานวิจัยโดยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้วิเคราะห์ข้อมูลรายจ่ายด้านการศึกษาของครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีสถานะยากจนที่สุด ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายด้านศึกษาของบุตรเฉลี่ยต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 21 ของรายได้ครัวเรือน

- **การลดภาระงานบันทึกข้อมูล** ควรพัฒนาระบบสถาปัตยกรรมดิจิทัลที่ช่วยลดภาระการบันทึกข้อมูลที่ซ้ำซ้อนของครูและเจ้าหน้าที่หน้างาน โดยยึดหลักจัดเก็บข้อมูลครั้งเดียวแต่ใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วนงาน

- **มิติหนี้สินครัวเรือนและความเหลื่อมล้ำดิจิทัล** ควรพิจารณานำปัจจัย “หนี้สินครัวเรือน” และ “การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต” มาเป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์คัดกรอง เพื่อให้เท่าทันต่อสภาพเศรษฐกิจและความจำเป็นในการเรียนรู้ยุคปัจจุบัน

ผลการประเมินโดยสรุป

ทุนเสมอภาคโดยมีเงื่อนไข (CCT) สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการเปลี่ยนชุดข้อมูลขนาดใหญ่ เป็นข้อมูลอัจฉริยะผ่านระบบสารสนเทศ และเกณฑ์ PMT เพื่อการชี้เป้าความช่วยเหลือที่แม่นยำตรงที่สุดในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ รวมทั้งเป็นเครื่องมือการปฏิรูปการจัดสรรงบประมาณเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (Equity Based Budgeting) ที่เป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม ภารกิจในระยะต่อไปคือการเปลี่ยนจากโครงการช่วยเหลือสู่ “ระบบหลักประกันโอกาสทางการศึกษาถ้วนหน้า” ซึ่งต้องอาศัยการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอจากรัฐบาลเพื่อลงทุนในทุนมนุษย์ของประเทศอย่างคุ้มค่าที่สุด

ค. โครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น

โครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการแก้ปัญหาการขาดแคลนครูและคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล (Standalone) ที่จำเป็นต้องคงอยู่เพื่อโอกาสทางการศึกษาของคนในพื้นที่ (Protected Schools) ด้วยกลไกการผลิตและพัฒนาครูรุ่นใหม่ โดยคัดเลือกเด็กเยาวชนที่มีใจรักในวิชาชีพครูจากครอบครัวยากจนพิเศษในท้องถิ่นนั้น ๆ เข้ามาเรียนครูตามหลักสูตรที่ออกแบบด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการของสถาบันผลิตครูในภูมิภาค เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษากลับไปปฏิบัติหน้าที่ ณ โรงเรียนภูมิลำเนาของตนเองได้อย่างมีคุณภาพ จึงเป็นการสร้าง "ครูและนักพัฒนาชุมชน" ที่เข้าใจบริบทพื้นที่ ช่วยลดปัญหาการโยกย้ายบ่อย และสร้างความเข้มแข็งให้แก่โรงเรียนขนาดเล็กในถิ่นทุรกันดาร

ครูรัก(ษ์)ถิ่นรุ่นแรก ณ โรงเรียนโรตารี 1 (บ้านพุน้ำร้อน) ต. บ้านบึง อ. บ้านคา จ.ราชบุรี ร่วมสนทนาแลกเปลี่ยน
ประสบการณ์การทำงานในภูมิลำเนาบ้านเกิดกับคณะกรรมการประเมินผล

ข้อค้นพบที่ควรได้รับการยกย่องชมเชย

ผลการดำเนินงานในรอบการประเมินนี้แสดงให้เห็นความสำเร็จเชิงประจักษ์ที่เป็นนวัตกรรม
การผลิตครูของประเทศ ดังนี้

- **สัมฤทธิ์ผลเชิงปริมาณ** ปัจจุบันมีนักศึกษาทุนครูรัก(ษ์)ถิ่น รวมทั้งสิ้น 5 รุ่น (ปีการศึกษา 2563 - 2567)

- มีผู้สำเร็จการศึกษาและเข้าบรรจุรับราชการครูแล้ว 2 รุ่น จำนวนรวม 622 คน โดยกระจายตัวอยู่ในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกลทั่วประเทศ

- อัตราการคงอยู่จนสำเร็จการศึกษาสูงมากถึงร้อยละ 99.60 ผลประจักษ์พบว่า ครูรุ่นใหม่เหล่านี้มีอัตราการสอบใบประกอบวิชาชีพครูได้ก่อนเข้าปฏิบัติงานในพื้นที่จริง สูงกว่าเกณฑ์ปกติอย่างมีนัยสำคัญ และมีความผูกพันกับถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง

- **นวัตกรรมการคัดเลือกและการผลิตครู**

- กสศ. ร่วมกับสถาบันผลิตครูพัฒนาหลักสูตร "ครูฐานสมรรถนะ" ที่เน้นทักษะการสอนคละชั้นคละความสามารถของนักเรียน (Multi-grade teaching) และการเป็นผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นสมรรถนะจำเป็นสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กหรือโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล

- กระบวนการคัดเลือกคนมาเรียนครูมีความเข้มข้น เป็นนวัตกรรมเชิงกระบวนการของประเทศ โดยใช้การลงพื้นที่เยี่ยมบ้านจริงเพื่อตรวจสอบฐานะครัวเรือน ทักษะคิดต่อวิชาชีพ และค่ายครูรัก(ษ์)ถิ่น ทำให้ได้ "คนที่มีใจรักความเป็นครูจริง" เข้าสู่โครงการ

- **การยอมรับในระดับนโยบาย** โครงการนี้ได้รับความร่วมมือเชิงบูรณาการอย่างเข้มแข็งจากหน่วยงานหลัก (กระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, และสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา) ที่มีการวางบทบาทของแต่ละหน่วยงานชัดเจน จนสามารถจัดสรรอัตราข้าราชการครูรองรับเป็นการเฉพาะได้สำเร็จ

ครูรัก(ษ์)ถิ่นที่ได้รับการบรรจุหลังสำเร็จการศึกษา กำลังปฏิบัติหน้าที่จัดการเรียนการสอนในห้องเรียน

โดยมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้เรียนอย่างเต็มความสามารถ

ประเด็นที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

เพื่อให้โครงการมีความเข้มแข็งเชิงระบบและพร้อมขยายผลได้ตามความต้องการของประเทศ คณะกรรมการประเมินผลฯ มีข้อเสนอแนะดังนี้

• ความจำเป็นในการขยายผล

- แม้จะมีการผลิตครูเพื่อเติมเต็มให้กับโรงเรียนเป้าหมายแล้ว ประมาณ 1,500 แห่ง แต่ยังคงพบว่ามี โรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกลอีกกว่า 13,500 แห่ง ที่เป็นช่องว่าง และ โรงเรียนขยายโอกาสอีกประมาณ 2,300 แห่ง ที่ยังต้องการครูที่มีสมรรถนะเฉพาะทางเช่นนี้

- กสศ. ควรวางแผนระยะที่สองเพื่อเพิ่มจำนวนการผลิตและสาขาวิชาเอกให้ทันต่ออัตราการเกษียณอายุราชการของครูในพื้นที่เหล่านี้ และเพิ่มเติมทักษะที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนรู้ ทักษะสมัยใหม่เข้าในหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเป็นการเฉพาะของสถาบันผลิตด้วย

- **การสนับสนุนหลังการบรรจุ** ควรเพิ่มกลไก "การเป็นพี่เลี้ยง" (Mentoring System) ในช่วง 2 ปีแรกของการทำงานให้เข้มข้นขึ้น เพื่อป้องกันภาวะหมดไฟ (Burnout) และช่วยให้ครูใหม่สามารถรับมือกับปัญหาเชิงโครงสร้างในโรงเรียนและชุมชนได้อย่างเท่าทันและต่อเนื่อง

- **ข้อจำกัดด้านงบประมาณและสิทธิประโยชน์** ควรมีการพิจารณาปรับเพิ่มค่าครองชีพหรือทุนสนับสนุนอุปกรณ์การเรียนให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน เพื่อไม่ให้เป็นการระดมครอบครัวของนักศึกษาทุนที่มีฐานะยากจนพิเศษ

ผลการประเมินโดยสรุป

โครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น ถือเป็นโครงการหลัก (Flagship Project) ที่พิสูจน์ให้เห็นว่าการแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษาต้องเริ่มจากการพัฒนา "คน" อย่างถูกจุด อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จในระยะยาวขึ้นอยู่กับการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระยะปานกลางที่คมชัด และการผลักดันให้ต้นแบบนวัตกรรมนี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบการผลิตครูแห่งชาติ (Institutionalization) ร่วมกับหน่วยงานหลักเพื่อสร้างความเสมอภาคถ้วนหน้าอย่างแท้จริง

ง. โครงการขับเคลื่อนโรงเรียนพัฒนาตนเอง (Teacher and School Quality Movement หรือ TSQM)

โครงการขับเคลื่อนโรงเรียนพัฒนาตนเอง (TSQM) เป็นกลไกการลงทุนเชิงระบบที่มุ่งยกระดับคุณภาพการศึกษาผ่านการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนทั้งระบบ (Whole School Approach) กสศ. ทำหน้าที่เป็น "ตัวเร่งและผู้ประสานร่วม" (Catalyst & Facilitator) เพื่อสนับสนุนให้โรงเรียนขนาดกลางในพื้นที่สามารถพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยมุ่งเน้นการสร้างผลลัพธ์ผู้เรียนที่สมดุลทั้งด้านทักษะ ทักษะคิด ค่านิยม และความรู้ เพื่อลดช่องว่างของคุณภาพการศึกษาระหว่างเมืองและชนบทจนเป็นต้นแบบในการขยายผลได้

การบูรณาการความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง
ผ่านการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาทักษะและศักยภาพของนักเรียนอย่างรอบด้าน

ข้อค้นพบที่ควรได้รับการยกย่องชมเชย

การดำเนินงานในรอบการประเมินนี้ มีผลสัมฤทธิ์ที่โดดเด่นในการสร้างความเข้มแข็งเชิงพื้นที่ ดังนี้

- **สัมฤทธิ์ผลเชิงปริมาณและสถิติ**

- ปัจจุบันมีการขับเคลื่อนการพัฒนาครอบคลุม 50 จังหวัด รวมทั้งสิ้น 2,384 โรงเรียน และมีโรงเรียนเครือข่ายร่วมขยายผลอีกมากกว่า 1,000 โรงเรียน

- สามารถดูแลเด็กและเยาวชนในโรงเรียนเป้าหมายได้มากกว่า 240,000 คน

- ดำเนินงาน 3 รูปแบบ เป็นไปตามความพร้อมของโรงเรียนและพื้นที่ คือ 1) ขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ (TSQM-Area) 10 จังหวัด จำนวน 837 โรงเรียน 2) ขับเคลื่อนเชิงเครือข่าย (TSQM-Network) 26 เครือข่าย ใน 38 จังหวัด จำนวน 445 โรงเรียน และ 3) ขับเคลื่อนเชิงประเด็น (TSQM-Issue) จำนวน 82 โรงเรียน

- **การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ**

- ประสบความสำเร็จในการดึงหน่วยงานต้นสังกัด สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน เข้ามาร่วมออกแบบและร่วมลงทุนในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนา (Co-ownership)

- ส่งเสริมให้เกิด "โรงเรียนที่เป็นฐานของการป้องกันเด็กหลุดออกจากระบบ" ผ่านการใช้ระบบสารสนเทศคุณภาพ Q-info เพื่อติดตามและช่วยเหลือเด็กกลุ่มเสี่ยงได้เป็นรายบุคคล

- **การยกระดับสู่ Agentic Schools**

- โรงเรียนในโครงการมีการออกแบบเพื่อพัฒนาตนเองและประยุกต์ใช้นวัตกรรมจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) สามารถคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้ได้เองตามบริบทพื้นที่ (Agency) ไม่ได้รอเพียงคำสั่งจากส่วนกลาง

- โรงเรียนในโครงการประมาณ 240 แห่ง เป็นแกนนำในการขยายผลแนวคิดและการออกแบบโรงเรียนพัฒนาตนเองให้โรงเรียนอื่น ๆ ร่วมเป็นเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ประเด็นที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในระยะยาวและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอย่างเป็นระบบ คณะกรรมการประเมินผลฯ มีข้อเสนอแนะดังนี้

- **การยกระดับคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หรือโรงเรียนขยายโอกาส**
 - ควรเร่งขยายผลการพัฒนาไปยังโรงเรียนขยายโอกาสที่มีอยู่ประมาณ 2,300 แห่งทั่วประเทศ ที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาภาคบังคับให้เด็กและเยาวชนด้อยโอกาส
 - สนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพให้นักเรียนตามแนวทางจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น หรือมี "ชุดเครื่องมือปฏิบัติการและห้องทดลองอาชีพ" เพื่อเปลี่ยนโรงเรียนเป็นฐานฝึกแรงงานฝีมือของท้องถิ่นจากทรัพยากรที่มีตามแนวคิดการเรียนรู้คู่การทำงาน (Learn to Earn)
- **ข้อจำกัดด้านการสนับสนุนต่อเนื่อง**
 - ควรมีการพัฒนาระบบ "การจัดการความรู้" (Knowledge Management) หรือ Platform ที่ชัดเจน เพื่อให้โรงเรียนในเครือข่ายสามารถแลกเปลี่ยน Best Practices ระหว่างกันได้โดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณจาก กสศ. เพียงอย่างเดียวในระยะยาว
 - ภาคีในบางพื้นที่ยังขาดความเข้าใจในบทบาท "หุ้นส่วน" โดยมองว่าเป็นหน้าที่ของ กสศ. ฝ่ายเดียว ส่งผลต่อศักยภาพการระดมทรัพยากรในท้องถิ่น (Matching Fund)
- **แผนการส่งมอบภารกิจ กสศ.** ควรจัดทำแผนการส่งมอบต้นแบบหรือนวัตกรรมที่สำเร็จแล้วให้แก่หน่วยงานต้นสังกัดหรือท้องถิ่นที่พัฒนาร่วมกันมา สามารถรับไปดำเนินการต่อเป็นมาตรการถาวรและต่อยอด เพื่อให้ กสศ. สามารถบุกเบิกนวัตกรรมในพื้นที่ใหม่ ๆ ต่อไปได้

การจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมและนวัตกรรมการเรียนการสอนที่เสริมสร้างทักษะการคิด
การทำงานร่วมกัน และการพัฒนาศักยภาพทั้งด้านสติปัญญาและด้านอารมณ์

ผลการประเมินโดยสรุป

โครงการ TSQM ได้ยืนยันผลความสำเร็จว่า โรงเรียนขนาดกลางในพื้นที่สามารถพัฒนาคุณภาพและเป็นต้นแบบให้โรงเรียนอื่น ๆ ได้หากได้รับแรงเสริมที่ตรงจุด อย่างไรก็ตามความท้าทายในระยะต่อไปคือการเปลี่ยนจาก "การบริหารโครงการ" ไปสู่ "ภารกิจเชิงยุทธศาสตร์" เพื่อจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นโดยเน้นการบูรณาการทรัพยากรระดับพื้นที่อย่างแท้จริง ลดภาระการพึ่งพางบประมาณส่วนกลางและสร้างความมั่นคงในระดับโครงสร้าง

จ. โครงการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้กลายเป็นศูนย์ (Thailand Zero Dropout)

โครงการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้กลายเป็นศูนย์ Thailand Zero Dropout (TZD) คือการยกระดับยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้เป็นวาระแห่งชาติ โดยมุ่งเน้นนวัตกรรมเชิงระบบที่ไม่มีเด็กและเยาวชนคนใด "สูญหาย" จากการดูแลของรัฐ กสศ. ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงฐานข้อมูลรายบุคคลเพื่อ "ชี้เป้า" และส่งต่อเด็กเข้าสู่เส้นทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เชื่อมโยงการศึกษากับตลาดแรงงาน เป็นการสร้างทุนมนุษย์ให้เป็นแรงงานมีฝีมือที่จำเป็นในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งต้นแบบนวัตกรรมนี้ได้รับการยอมรับในระดับสากลจากการนำเสนอโดยผู้จัดการ กสศ. ในเวที UNESCO ว่าเป็นต้นแบบการจัดการศึกษาที่ตอบโจทย์ความเหลื่อมล้ำได้อย่างเป็นรูปธรรมและขยายผลได้ในวงกว้าง

ดร. ไกรยส ภัทราวาท ผู้จัดการ กสศ. นำเสนอความสำเร็จ "Thailand Zero Dropout"
ต่อ UNESCO ในฐานะต้นแบบการแก้ปัญหาเด็กนอกระบบที่นานาชาติยอมรับ

ข้อค้นพบที่ควรได้รับการยกย่องชมเชย

ความสำเร็จของ TZD ถูกสื่อสารในฐานะนวัตกรรมระดับนโยบาย (Policy Innovation) ที่ได้รับความชื่นชมอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ ดังนี้

- **การชี้เป้ารายบุคคล (Individual Targeting) และความแม่นยำของข้อมูล**

- แหล่งข้อมูลอ้างอิงหลักหนึ่งเดียว (Single Source of Truth) TZD เป็นระบบข้อมูลที่เชื่อมโยงข้อมูลเลขประจำตัวประชาชน 13 หลัก ของเด็กเยาวชนในระบบการศึกษาจาก 23 หน่วยจัดการศึกษากับข้อมูลประชากรตามทะเบียนราษฎร์ ทำให้สามารถระบุตัวตนและที่อยู่ของเด็กนอกระบบได้ครบถ้วนตามฐานข้อมูล

- สัมฤทธิ์ผลเชิงประจักษ์ ในปี 2567 สามารถติดตามและพาเด็กเยาวชนนอกระบบกลับเข้าสู่เส้นทางการศึกษาได้แล้วถึง 304,082 คน

- **นวัตกรรม "การจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น"**

- กสศ. ทลายข้อจำกัดเชิงโครงสร้างด้วยการสร้างความยืดหยุ่น (Flexible Learning) เพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้ไปพร้อมกับการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นจุดแข็งสำคัญที่ได้รับความสนใจจากองค์กรระหว่างประเทศ

- นวัตกรรมจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นป้องกันการหลุดจากระบบและช่วยนำเด็กเยาวชนกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา อาทิ “1 โรงเรียน 3 รูปแบบ”, “Mobile School”, “ศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12” หรือ “การเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน”

- นวัตกรรม “1 โรงเรียน 3 รูปแบบ” ที่โรงเรียนจัดการศึกษาได้ทั้งในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย มีตัวอย่างความสำเร็จของเด็กเยาวชนที่หลุดจากระบบกลับเข้าศึกษาต่อทั้งสายสามัญ สายอาชีพ และศึกษาต่อปริญญาตรี

- มีหน่วยจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน รวม 711 แห่ง ครอบคลุมทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น และกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่มุ่งระดมทุนทางสังคมและทรัพยากรในพื้นที่ มาออกแบบการเรียนรู้ เพื่อรองรับและพัฒนาทักษะอาชีพให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่ไม่สามารถเข้าสู่ระบบการศึกษาปกติได้

- **ขยายโอกาสสู่การศึกษาสายอาชีพ ตามแนวคิด “การเรียนรู้คู่การทำงาน” (Learn to Earn)**

- ความร่วมมือสถานประกอบการกับการศึกษาสายอาชีพผ่านทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูง (ปีละ 2,500 คน) และทุนพระกนิษฐาสัมมาชีพ ขยายโอกาสการศึกษา พัฒนากำลังคนสู่ตลาดแรงงาน

- บูรณาการการพัฒนากำลังคนโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน ผ่านความร่วมมือกับผู้ประกอบการในการจัดทำหลักสูตรระยะสั้น เพื่อส่งต่อโอกาสทางการศึกษาและอาชีพ แก่เด็กและเยาวชนในโครงการ TZD

- การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้คู่การทำงาน (Learn to Earn) ร่วมกับผู้ประกอบการ เช่น KFC, CRC, CJ more ฯลฯ สร้างหลักสูตรเรียนรู้ที่รับรองคุณภาพ โดยผู้ประกอบการ ผู้สำเร็จการศึกษามีงานทำทันที

“ห้องเรียน CJ MORE” โดย กสศ. และ ซี.เจ. เอ็กซ์เพรส เปลี่ยนสถานประกอบการเป็นพื้นที่เรียนรู้สำหรับเยาวชนนอกระบบ ภายใต้แนวคิด “ทุกที่คือโรงเรียน” เพื่อบูรณาการการทำงาน ทักษะอาชีพ และรายได้ สู่วุฒิการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

- **การขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ (Area-based Education)**

- TZD ขับเคลื่อนผ่านแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยมีคณะกรรมการระดับจังหวัดและ อปท. เป็นเครือข่ายความร่วมมือหลักในการค้นหา ช่วยเหลือ และส่งต่อเด็กเยาวชน เป็นรายกรณี

- ปัจจุบันมีการขยายผลกลไกการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อติดตามช่วยเหลือเด็กหลุดจากระบบการศึกษาครอบคลุมทั้ง 77 จังหวัด ทั่วประเทศในปี 2568

- **รางวัลเลิศรัฐ ประเภทบูรณาการข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล** ผลงาน 'Thailand Zero Dropout' ได้รับการพิจารณาให้เป็นผลงานที่ผ่านเกณฑ์การประเมินรางวัลเลิศรัฐ ประจำปี 2569

ในสาขาบริการภาครัฐ ประเมินบูรณาการข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล (ระดับดี) ซึ่งจะประกาศผลอย่างเป็นทางการจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ต่อไป

ประเด็นที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

เพื่อให้ประเทศไทยบรรลุเป้าหมาย Zero Dropout อย่างแท้จริง คณะกรรมการประเมินผลฯ มีข้อเสนอแนะดังนี้

- **การบูรณาการข้อมูลข้ามกระทรวง** แม้จะมีการชี้เป้าที่แม่นยำ แต่ในระดับปฏิบัติการยังเผชิญปัญหา "ข้อมูลแยกส่วน" (Data Silos) ระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ ทำให้การส่งต่อความช่วยเหลือบางส่วนยังล่าช้า
- **ความยั่งยืนของกลไกการติดตาม (Case Management)** ควรมีการเพิ่มสมรรถนะให้แก่ "อาสาสมัครและเจ้าหน้าที่หน้างาน" ในการดูแลเด็กรายบุคคลอย่างต่อเนื่อง เพื่อป้องกันการหลุดซ้ำ (Re-dropout)
- **ขยายรูปแบบการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) เชื่อมโยงตลาดแรงงาน** ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น การศึกษาต่อในสายอาชีวศึกษาหรือสายอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการกำลังคน และต่อยอดสู่ประชากรวัยแรงงาน
- **ยุทธศาสตร์การขยายผลระดับมหภาค** ควรเร่งขยายผลนวัตกรรมที่ผ่านการพิสูจน์แล้ว (เช่น ต้นแบบ 1 อำเภอ 1 โรงเรียน 3 รูปแบบ) ให้กลายเป็นมาตรฐานการดำเนินงานปกติของกระทรวงหลัก เพื่อเปลี่ยนจาก "โครงการนำร่อง" สู่ "ระบบหลักประกันโอกาสทางการศึกษาถ้วนหน้า"

ผลการประเมินโดยสรุป

โครงการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้กลายเป็นศูนย์ (Thailand Zero Dropout) ถือเป็นก้าวที่สำคัญที่ยืนยันศักยภาพของ กสศ. ในการสร้างนวัตกรรมนโยบายที่ได้รับการยอมรับระดับสากล อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญคือการเปลี่ยนผ่านจากความสำเร็จรายบุคคลไปสู่ความสำเร็จเชิงระบบ (System Change) ซึ่งต้องอาศัยการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ที่มุ่งมั่นและการบูรณาการทรัพยากรระดับประเทศเพื่อยุติปัญหาเด็กหลุดออกจากระบบให้สำเร็จได้ในระยะยาว

ฉ. โครงการทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูงและ ทุนพระกนิษฐาสัมมาชีพ

โครงการทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูงและทุนพระกนิษฐาสัมมาชีพ เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจนข้ามรุ่น โดยเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการศึกษาสายอาชีพในสาขาที่ตอบโจทย์ตลาดแรงงาน ทั้งกลุ่มอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S-Curve) และอุตสาหกรรมอนาคต (New S-Curve) เพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพให้เยาวชนยากจนและด้อยโอกาสได้รับค่าตอบแทนที่สูงขึ้น ซึ่งนำไปสู่การเลื่อนยกระดับสถานะทางสังคม (Social Mobility) และตัดวงจรความยากจนข้ามรุ่น (Intergenerational Poverty) ตลอดจนเป็นกลไกสำคัญในการผลิตและพัฒนากำลังคนในสาขาที่ขาดแคลนให้แก่ประเทศและท้องถิ่น

คณะกรรมการประเมินผลฯ ติดตามผลการดำเนินงานและสนทนาแลกเปลี่ยนกับผู้สำเร็จการศึกษา
และนักศึกษาทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูงและทุนพระกนิษฐาสัมมาชีพ ณ โรงแรมดุสิตปริ้นเซส จ. เชียงใหม่

ข้อค้นพบที่ควรได้รับการยกย่องชมเชย

ผลการดำเนินงานในรอบการประเมินนี้สะท้อนถึงความสำเร็จเชิงประจักษ์ จากการพัฒนานวัตกรรมการสร้างกำลังคนสายอาชีพและอาชีวศึกษา ดังนี้

- สัมฤทธิ์ผลเชิงปริมาณ

- การสร้างโอกาสทางการศึกษา ปัจจุบันมีนักศึกษาได้รับทุนในสายอาชีพและอาชีวศึกษา ในสาขาที่ตอบโจทย์ความต้องการของประเทศและท้องถิ่น (ครอบคลุมระดับปวช. ปวส. อนุปริญญา หลักสูตรระยะสั้น จนถึงระดับปริญญาโท) รวมทั้งสิ้น 15,779 คน

- **การยกระดับรายได้และสถานะทางสังคม** มีผู้สำเร็จการศึกษาแล้ว 9,335 คน โดยผู้สำเร็จการศึกษาระดับ ปวส./อนุปริญญา มีรายได้เฉลี่ย 11,949 บาท ซึ่งสูงกว่าปีตามารดาถึง 4-5 เท่า สะท้อนถึงการบรรลุเป้าหมายการแก้ปัญหาความยากจนข้ามรุ่นอย่างชัดเจน

- **ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมจากการลงทุน (SROI)**

- จากการประเมินโครงการทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูง (ปี 2562-2567) โดยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า การลงทุนในทุกประเภททุน มีความคุ้มค่าสูง โดยมีค่าเฉลี่ย (Social Return on Investment: SROI) รวมเท่ากับ 1.875

- กลุ่มที่มีความคุ้มค่าโดดเด่น ได้แก่ ทุน 2 ปี (ปวส.) สำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ (พิการ) มีค่า SROI สูงถึง 3.811 (การลงทุน 1 บาท ให้ผลตอบแทนทางสังคม 3.811 บาท)

- ทุน 1 ปี (ประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล) มีค่า SROI เฉลี่ย 2.695 (การลงทุน 1 บาท ให้ผลตอบแทนทางสังคม 2.695 บาท)

- **การขยายผลรูปแบบทุนการศึกษาและระดมความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย**

- องค์ความรู้จากรูปแบบการบริหารจัดการทุนของ กสศ. ได้รับการยอมรับและนำไปใช้เป็นต้นแบบในการดำเนินงานโครงการทุนการศึกษาเพื่อขยายโอกาสและพัฒนาประเทศ (Outstanding Development Opportunity Scholarship: ODOS) ของรัฐบาล เพื่อยกระดับการสนับสนุนเยาวชนชนข้างเผือกให้ได้ศึกษาต่อทั้งในและต่างประเทศ

- เกิดการผลักดันให้มีการขยายจำนวนทุนสายอาชีพผ่านการระดมทรัพยากรจากแหล่งงบประมาณอื่น อาทิ สลากการกุศล, มูลนิธิ 50 ปี ธนาคารแห่งประเทศไทย และสถาบันวิทยาการตลาดทุน รวมเป็นงบประมาณสมทบเพิ่มเติมทั้งสิ้น 1,087,366,000 บาท

- **การพัฒนาระบบการจัดการศึกษาสายอาชีพที่เน้นความต้องการของตลาดแรงงาน (Demand-driven)**

- กสศ. ขับเคลื่อนการผลิตกำลังคนคุณภาพร่วมกับเครือข่ายสถานศึกษา 165 แห่ง เพื่อพัฒนาทักษะที่ตอบโจทย์อุตสาหกรรมเป้าหมาย (S-Curve) และความต้องการจริงของตลาดแรงงาน ซึ่งช่วยลดช่องว่างทางทักษะ (Skill Gap) พร้อมยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศจากฐานรากสู่ระดับชาติ

ผู้สำเร็จการศึกษาด้านนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูง (หลักสูตรผู้ช่วยพยาบาล มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์) ปัจจุบันเข้าสู่การทำงานในโรงพยาบาล สามารถพึ่งพาตนเองและยกระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวได้อย่างเป็นรูปธรรม

ประเด็นที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

เพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลสัมฤทธิ์ที่ต่อเนื่องและสามารถขยายผลได้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ คณะกรรมการประเมินผลฯ มีข้อเสนอแนะดังนี้

- **การปรับปรุงสาขาการให้ทุนให้เท่าทันตลาดแรงงาน** มุ่งเน้นผลิตกำลังคนในกลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมาย (S-Curve), สาขา STEM, เทคโนโลยีดิจิทัล และสาขาขาดแคลนตามบริบทพื้นที่ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ
- **การสร้างภาคีเครือข่ายเจ้าภาพร่วมในระดับพื้นที่** บูรณาการฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ของ กสศ. ร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น (อปท.) และภาคเอกชน (เช่น สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย) เพื่อเชื่อมโยงการให้ทุนเข้ากับการจ้างงานจริงและขยายผลโครงการในวงกว้าง
- **การใช้ประโยชน์จากระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศ** ต่อยอดระบบสารสนเทศ TVET (Technical and Vocational Education and Training) และข้อมูลนักเรียนนักศึกษาเพื่อส่งต่อโอกาสทางการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายกว่าเดิม พร้อมทั้งเฝ้าระวังปัจจัยเสี่ยง และสนับสนุนปัจจัยเสริมให้แก่นักศึกษาทุน
- **การขยายผลโมเดลครูต้นแบบเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ** พัฒนาบทบาทครูให้เป็น "สะพานเชื่อมโอกาส" ที่ช่วยให้เยาวชนเห็นศักยภาพและภาพอนาคตของตนเอง นำไปสู่การตัดสินใจเข้าสู่การศึกษาระดับสูงกว่าภาคบังคับตามขีดความสามารถเฉพาะบุคคล
- **การส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล** กสศ. พัฒนาเครื่องมือและช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อสนับสนุนให้เยาวชนค้นพบศักยภาพของตนเองและต่อยอดสู่เส้นทางอาชีพได้อย่างเต็มกำลัง

ผลการประเมินโดยสรุป

โครงการทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูงและทุนพระกนิษฐาสัมมาชีพ เป็นระบบทุนที่มีประสิทธิภาพในการลดความเหลื่อมล้ำ ช่วยให้เยาวชนยากจนและด้อยโอกาสเข้าถึงการศึกษาในระดับสูงกว่าภาคบังคับ อีกทั้งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนารูปแบบอาชีวศึกษาที่ตอบโจทย์ความต้องการแรงงานผ่านความร่วมมือภาครัฐและเอกชน สำหรับความท้าทายในระยะถัดไปคือการขยายผลต้นแบบทุนการศึกษา การพัฒนาข้อมูลตลาดแรงงานให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจสังคม ตลอดจนการใช้ฐานข้อมูลเพื่อส่งต่อโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมผ่านการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายหลากหลายภาคส่วน

ข. การวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อยกระดับทรัพยากรมนุษย์ และการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ

กสศ. มุ่งเน้นการสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-based) ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ฐานข้อมูล งานวิจัย และผลการทดลองในพื้นที่ภายใต้โครงสร้าง "ห่วงโซ่นโยบาย" (Policy Value Chain) เพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบใน 2 มิติหลัก ได้แก่ การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายที่แม่นยำเพื่อผลักดันสู่การปฏิบัติจริง และการสร้างความร่วมมือเชิงกลยุทธ์กับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อขยายผลต้นแบบนวัตกรรมไปสู่ระดับมหภาค ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาซึ่งได้รับการยอมรับและนำไปบูรณาการต่อโดยหน่วยงานส่วนกลาง ท้องถิ่น และภาคเอกชน มีประเด็นสำคัญดังนี้

ข้อค้นพบที่ควรได้รับการยกย่องชมเชย

- การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อให้เกิดการส่งต่อโอกาสให้กับเด็กทุนเสมอภาคได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา สร้างการเชื่อมโยงฐานข้อมูลเพื่อชี้เป้าความเหลื่อมล้ำ (อาทิ ข้อมูล TCAS) ซึ่งเป็นการบริหารจัดการชุดข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ถือเป็นจุดแข็งสำคัญที่ทำให้ กสศ. สามารถติดตามและส่งต่อโอกาสทางการศึกษาให้แก่นักเรียนยากจนพิเศษได้อย่างเป็นรูปธรรม จนนำไปสู่การที่ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) มีนโยบายคงอัตราค่าสมัครสอบ TCAS ไว้ในอัตราเดิม พร้อมสนับสนุนให้ผู้สมัครสอบ TGAT/TPAT1-5 ได้ฟรี เพิ่มสิทธิสอบ A-Level ฟรีสูงสุด 7 วิชา สมัครรอบ Admission ได้ฟรี 7 อันดับ และลดค่าสมัครรอบ Portfolio ร้อยละ 25 สำหรับนักเรียนในระบบ กสศ.

แผนภาพ แสดงเส้นทางการเข้าสู่ระดับอุดมศึกษาของนักเรียนยากจน และยากจนพิเศษ ผ่านระบบ TCAS

โดยการวิเคราะห์ข้อมูลความเหลื่อมล้ำที่ชัดเจน พบว่ามีเพียง 12.5% ที่สามารถเข้าสู่ระดับอุดมศึกษาได้ นำไปสู่การพัฒนาแพลตฟอร์ม "ส่องทางทุน" เพื่อช่วยเปิดโอกาสให้เด็กกลุ่มเปราะบางเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้มากขึ้น

- การพัฒนาสูตรจัดสรรงบประมาณโรงเรียนขนาดเล็ก (Block Grant)** การพัฒนา รูปแบบการจัดสรรงบประมาณแนวใหม่ที่คำนึงถึงความเป็นธรรม (Equity-based Budgeting) โดยปรับตามความจำเป็นและบริบทพื้นที่ พิสูจน์ให้เห็นว่าสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมที่เพิ่ม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ จนนำไปสู่การที่กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายปรับ สูตรงบประมาณรายหัวแบบเดิม เพื่อจัดสรรทรัพยากรตามความต้องการที่แท้จริงของบริบทพื้นที่ โดยให้ทรัพยากรพุ่งตรงไปยังเด็กที่ขาดแคลนและโรงเรียนที่ต้องการมากที่สุด
- การบุกเบิกนวัตกรรมการเงินแบบร่วมมือร่วมทุน (Innovative Finance)** บทบาท การเป็น “ตัวเร่งการเปลี่ยนแปลง” ผ่านการทำสัญญาแบบจ่ายเงินตามผลสำเร็จ (Outcome-based Contracting) โดย กสศ. ได้นำร่องร่วมกับภาคีต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ ผ่านโครงการ พัฒนาศักยภาพเด็กปฐมวัย (ICAP) ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 129 แห่ง ใน 11 จังหวัด ครอบคลุมเด็ก ปฐมวัย 3,270 คน เป็นต้นแบบการดึงภาคเอกชนร่วมรับผิดชอบปัญหาความเหลื่อมล้ำอย่างเป็น รูปธรรม
- การพัฒนากอบมาตรฐานคุณภาพโรงเรียนที่คำนึงถึงความเหลื่อมล้ำ (FSQL)** ร่วมกับธนาคารโลก พิสูจน์แล้วว่าภาวะผู้นำของผู้บริหาร คุณภาพครู และโครงสร้างพื้นฐาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน นำไปสู่การขับเคลื่อนใน 2 ระดับ ได้แก่ ระดับพื้นที่ผ่านการพัฒนาโรงเรียน 6 แห่งในราชบุรีร่วมกับบริษัท แสตนลิริ จำกัด (มหาชน) และระดับระบบผ่านการผลักดันให้ สมศ. บูรณาการกรอบ FSQL เข้าสู่ระบบ

การประเมินคุณภาพสถานศึกษาระดับประเทศ เพื่อให้การจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐตรงกับความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษา

ประเด็นที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

เพื่อให้การผลิตองค์ความรู้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรมและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ คณะกรรมการประเมินผลฯ มีข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์ ดังนี้

- **การยกระดับสู่การเป็นแหล่งความรู้หลักของประเทศ (National Knowledge Hub)**
กสศ. ควรเร่งกำหนดบทบาทตนเองให้ชัดเจนในการเป็นศูนย์กลางองค์ความรู้ ด้านการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ครอบคลุมภาพรวมของประเทศ เพื่อทำหน้าที่ที่ปรึกษาเชิงนโยบายและตอบโจทย์ปัญหาสำคัญของชาติได้อย่างแม่นยำ พร้อมทั้งยกระดับกลไกหลัก เช่น ระบบทุนเสมอภาค และโครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น โดยนำผลการวิจัยมาเพิ่มประสิทธิภาพการดูแลกลุ่มเป้าหมายเชิงลึกและวัดผลลัพธ์ในระยะยาว เพื่อให้องค์ความรู้จากงานปฏิบัติการฐานรากกลายเป็นโมเดลต้นแบบระดับชาติ
- **การยกระดับความสำคัญเรื่อง “เด็กหลุดนอกระบบการศึกษา”** เน้นย้ำภารกิจด้านเด็กหลุดนอกระบบให้เป็นเป้าหมายหลัก (Flagship) ในแผนกลยุทธ์อย่างชัดเจน โดยใช้ฐานข้อมูลที่เข้มแข็งของ กสศ. ให้ข้อเสนอแนะเชิงโครงสร้างแก่รัฐบาล ควบคู่กับการส่งเสริมระบบการเรียนรู้คู่การทำงาน (Learn to Earn) เพื่อจับคู่เยาวชนกลุ่มเป้าหมายกับสถานประกอบการ และใช้งานวิจัยผลักดันการแก้ไขอุปสรรคเชิงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างระบบรองรับเด็กที่อยู่นอกระบบการศึกษาให้มีทักษะและอาชีพ
- **การขยายขอบข่ายการวิจัยสู่สายอาชีพและหลักสูตรสมรรถนะระยะสั้น** เพิ่มน้ำหนักการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรที่เน้นสมรรถนะ (Competency) และหลักสูตรระยะสั้น เช่น การดูแลผู้สูงอายุ เพื่อตอบโจทย์ความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบัน มากกว่าการมุ่งเน้นเพียงระดับอุดมศึกษา โดยควรพัฒนาในรูปแบบหุ้นส่วนเชิงกลยุทธ์ร่วมกับภาคเอกชน เพื่อให้ภาคเอกชนเข้ามาร่วมจัดการศึกษาและออกแบบหลักสูตรที่ตอบโจทย์การจ้างงานจริง
- **การศึกษาวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อลดการย้ายถิ่นฐานและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น**
ศึกษาวิจัยเชิงลึกถึงแรงจูงใจการย้ายถิ่นฐานของเยาวชน เพื่อออกแบบการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ พร้อมทั้งถ่ายทอดระบบข้อมูลและงานวิจัยให้ อบต. เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการทรัพยากรและจัดตั้ง “กองทุนระดับพื้นที่” เพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้วยตนเองได้อย่างมั่นคงต่อเนื่อง

- **การใช้นวัตกรรมการเงินและการสื่อสารองค์ความรู้สู่สาธารณะ** เร่งนำผลการวิจัยไปสื่อสารผ่านสื่อสาธารณะเพื่อสร้างแรงกระเพื่อมทางสังคม ควบคู่กับการใช้เครื่องมือทางการเงินรูปแบบใหม่ (Innovative Finance) เช่น การทำสัญญาแบบจ่ายเงินตามผลสำเร็จ หรือสิทธิประโยชน์ทางภาษี เพื่อดึงดูดการลงทุนจากภาคเอกชนและตลาดทุนให้เข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา แทนการพึ่งพางบประมาณภาครัฐเพียงอย่างเดียว

ผลการประเมินโดยสรุป

ผลงานวิจัยและฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ของ กสศ. ถือเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานในบทบาท “ตัวเร่งการเปลี่ยนแปลง” (Catalyst for Change) ผ่านการพัฒนานวัตกรรมต้นแบบที่พิสูจน์ว่า สามารถดึงภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำได้อย่างเป็นรูปธรรม สำหรับก้าวต่อไป กสศ. ควรมุ่งยกระดับงานวิจัยสู่การเป็น “แหล่งความรู้หลักของประเทศ” เพื่อเชื่อมโยงระบบนิเวศการเรียนรู้และส่งต่อนวัตกรรมเชิงระบบให้แก่ภาครัฐและเอกชนในการขยายผลระดับโครงสร้าง โดยให้ความสำคัญสูงสุดกับงานวิจัยที่สนับสนุนภารกิจหลัก และงานวิจัยเชิงกลยุทธ์เพื่อการบริหารจัดการ เพื่อสร้างหลักประกันความเสมอภาคทางการศึกษาที่มั่นคงต่อเนื่องโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

ผลการบริหารจัดการองค์กรของ กสศ.

ก. การประเมินประสิทธิภาพของการบริหารจัดการองค์กร ประสิทธิผล และการติดตามตรวจสอบ

คณะกรรมการประเมินผลฯ ให้ความสำคัญกับการประเมินสัมฤทธิ์ผลเชิงประจักษ์ เพื่อหาคำตอบต่อประเด็นสำคัญที่ว่า "กสศ. ทำงานได้ผลตามเป้าหมายและคุ้มค่าเพียงใด" โดยใช้เกณฑ์องค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization - HPO) เป็นบรรทัดฐานในการวัดผล ผลการประเมินในรอบนี้สะท้อนให้เห็นถึง ทิศทางการยกระดับองค์กรที่น่าชื่นชม จากความสำเร็จในฐานะ ผู้บุกเบิกนวัตกรรมนำร่องที่กำลังก้าวสู่การเป็นกลไกขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์ระดับมหภาคอย่างเป็นระบบ พร้อมการวางรากฐานระบบติดตามตรวจสอบที่โปร่งใส เพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อสาธารณะอย่างต่อเนื่อง

(1) เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ตามแผนกลยุทธ์

เพื่อให้การประเมินประสิทธิผลมีความชัดเจน คณะกรรมการประเมินผลฯ ได้พิจารณา ผลสัมฤทธิ์เทียบกับเป้าหมายหลัก 3 ประการที่เป็นพันธสัญญาขององค์กร ดังนี้

- **เป้าประสงค์ที่ 1 การสร้างโอกาสและความเสมอภาค (Equity)** มุ่งเน้นการใช้ระบบฐานข้อมูลเพื่อจัดสรรทรัพยากรให้ถึงนักเรียนกลุ่มยากจนที่สุดของประเทศ (Bottom 15%) และขยายผลการคุ้มครองไปสู่กลุ่มเป้าหมาย 3.2 ล้านคนตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย
- **เป้าประสงค์ที่ 2 การยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนรู้ (Quality)** การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและตอบโจทย์ชีวิต (Flexible Learning) รวมถึงการผลิตและพัฒนาครูในพื้นที่ห่างไกลเพื่อลดช่องว่างคุณภาพการศึกษาระหว่างเมืองและชนบท
- **เป้าประสงค์ที่ 3 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบและเครือข่าย (Systemic Change)** การสร้างกลไกความร่วมมือกับภาคีทุกภาคส่วนและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและโครงสร้างที่ยั่งยืน

(2) การประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการองค์กร

ผลการประเมินโดยที่ปรึกษาอิสระแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของ กสศ. ในการขับเคลื่อนองค์กรสู่สมรรถนะสูง (HPO) อย่างต่อเนื่องและมั่นคง ดังนี้

คะแนนรวมและการถ่วงเฉลี่ยน้ำหนักคะแนนของแต่ละมิติหลัก			
	Traditional (<2)	Transformational (2 - <3)	High Performance Organisation (>3)
มิติการประเมินตามกรอบ HPO	ผลการประเมินรอบที่ 1	ผลการประเมินรอบที่ 2	ผลเปรียบเทียบ
1 ทิศทางและกลยุทธ์ (W 25%) 	2.93	3.22	↑ 0.29
2 โครงสร้างและกลไกการบริหารองค์กร (W 25%) 	2.12	2.72	↑ 0.60
3 กระบวนการทำงาน (W 25%) 	2.00	2.36	↑ 0.36
4 เครือข่ายความร่วมมือและบุคคล (W 15%) 	2.25	2.42	↑ 0.17
5 การสื่อสารและการรับรู้ (W 10%) 	2.22	2.50	↑ 0.28
คะแนนรวม กสศ. 	2.32	2.69	↑ 0.37

องค์กรจัดอยู่ในกลุ่ม องค์กรระหว่างการพัฒนา (Transformational Organization) ซึ่งหมายถึง สามปีที่สอง คือ “ช่วงสร้างรากฐานและความต่อเนื่อง”ซึ่งองค์กรได้ก้าวพ้นจากรูปแบบการดำเนินงานช่วงก่อร่างสร้างตัว และอยู่ระหว่างสร้างรากฐานการสนับสนุนการบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ ข้อมูล บุคลากร และสร้างความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเป็นระบบอย่างยั่งยืน และมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization: HPO) ในระยะถัดไป

แผนภาพ แสดงพัฒนาการ HPO ใน 5 มิติหลักของการเป็นองค์กรสมรรถนะสูง

ก. ข้อค้นพบ HPO ที่ควรได้รับการยกย่องชมเชย

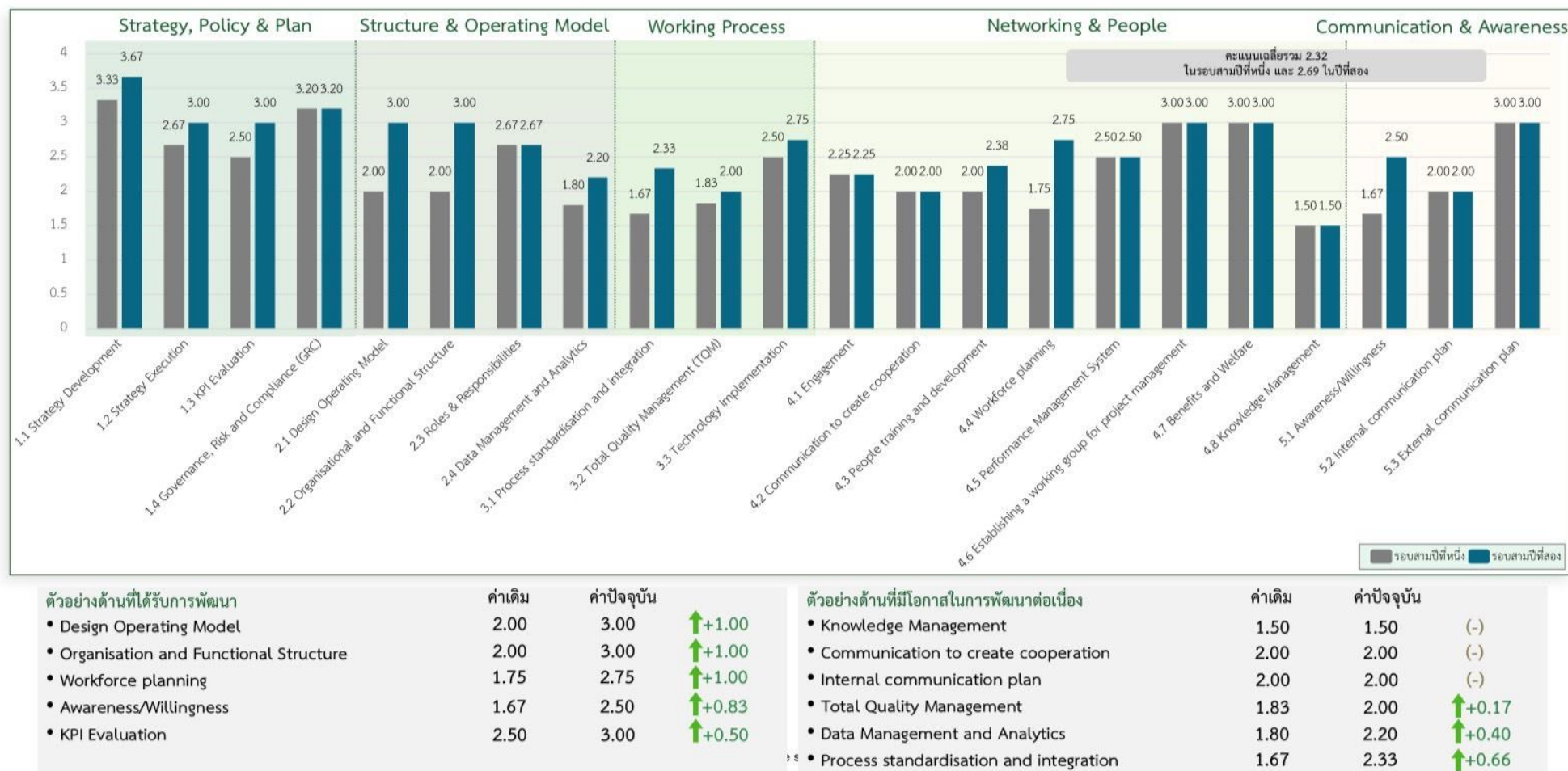
- พัฒนาการของคะแนน HPO คะแนนรวมเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 2.32 ในรอบแรก เป็น 2.69 ในรอบปัจจุบัน สะท้อนการยกระดับจากการวางรากฐานสู่การสร้างผลกระทบที่ต่อเนื่อง
- ความเป็นเลิศด้านกลยุทธ์ มิติ "ทิศทางและกลยุทธ์" ได้รับคะแนนสูงสุดถึง 3.22 แสดงสะท้อนถึงความชัดเจนในการกำหนดนโยบายบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ (Evidence-based Strategy)
- ความคล่องตัวเชิงโครงสร้าง มิติ "โครงสร้างและกลไกการบริหาร" มีพัฒนาการ สูงที่สุด (+0.60) จากการปรับรูปแบบการทำงานเป็นแบบ Matrix และการบูรณาการภารกิจ ข้ามสายงานเพื่อจัดการทำงานแบบแยกส่วน (Internal Silos)

ข. ประเด็น HPO ที่ควรปรับปรุงแก้ไข

เพื่อให้ กสศ. บรรลุเกณฑ์มาตรฐานองค์กรสมรรถนะสูง (HPO) ในระดับที่สมบูรณ์ต่อไป คณะกรรมการประเมินผลฯ เห็นควรให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพในมิติที่ยังมีโอกาพัฒนา โดยเฉพาะใน 3 ประเด็น ดังนี้

- **การจัดการความรู้ (Knowledge Management)** ยกกระดับคะแนนที่ยังคงที่ระดับ 1.50 ให้กลายเป็นระบบดิจิทัลที่สามารถถ่ายทอดทักษะและนวัตกรรมภายในองค์กรได้อย่างเป็นระบบ
- **การสื่อสารและสร้างหุ้นส่วน** ขยายการสื่อสารสัมฤทธิ์ผลเชิงประจักษ์สู่สาธารณะ เพื่อระดมความร่วมมือจากภาคเอกชน (Matching Fund) มาร่วมลงทุนในทุนมนุษย์ให้มากขึ้น
- **การเสริมสร้างกลไกตรวจสอบ** การเพิ่มระบบ "นายตรวจ" หรือการตรวจสอบภาคสนามเพื่อทำหน้าที่สุ่มตรวจยืนยันความถูกต้องของข้อมูลกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่จริง ควบคู่ไปกับการตรวจสอบผ่านระบบ IT จะทำให้ กสศ. เป็นองค์กรตัวอย่างที่มีมาตรฐานความโปร่งใสและตรวจสอบได้ (Accountability) ในระดับสูงตามหลักสากล

ผลการประเมิน HPO เปรียบเทียบระหว่างรอบสามปีที่หนึ่งและรอบสามปีที่สองในแต่ละมิติ

แผนภาพ แสดงผลการประเมิน HPO กลต. เปรียบเทียบระหว่างรอบการประเมินที่ 1 กับรอบการประเมินที่ 2

(3) การประเมินประสิทธิผล

ในภาพรวม กสศ. สามารถพิสูจน์ให้เห็นถึงศักยภาพในการเป็นกลไกหลักเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ โดยผลการดำเนินงานมิได้สะท้อนเพียงปริมาณ แต่ยังสร้างแรงกระเพื่อมเชิงคุณภาพที่สามารถวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรมใน 3 มิติสำคัญ ดังนี้

- **สัมฤทธิ์ผลเชิงประจักษ์ในการรักษาและสร้างโอกาส** กสศ. ประสบความสำเร็จในการสร้างระบบคุ้มครองทางโอกาส โดยสามารถป้องกันนักเรียนยากจนพิเศษไม่ให้หลุดออกจากระบบการศึกษาได้สูงถึง ร้อยละ 98.27 ควบคู่ไปกับการรुकค้นหาและจูงใจให้เด็กและเยาวชนที่อยู่นอกระบบกลับเข้าสู่เส้นทางการเรียนรู้ตามศักยภาพได้อีกกว่า 300,000 คน ในปี 2567 ซึ่งถือเป็นการกอบกู้ทุนมนุษย์ที่เคยถูกหลงลืมให้กลับมาเป็นกำลังสำคัญของชาติ
- **ความคุ้มค่าของการลงทุนเชิงสังคมและเศรษฐกิจ (SROI)** จากการศึกษาเชิงลึกโดยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า การใช้งบประมาณผ่าน กสศ. มีใช้ภาระทางการเงินของภาครัฐ แต่คือการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนสูง โดยเฉพาะโครงการทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูงที่สร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมได้ถึง 1.93 เท่า ขณะที่โครงการทุนเสมอภาค (CCT) และการนำเด็กเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษาให้กลับสู่ระบบจนสำเร็จ การศึกษาภาคบังคับ จะช่วยสร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ (IRR) สูงถึง 9% ซึ่งสะท้อนถึงประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารจัดการทรัพยากรที่จำกัด
- **การสร้างต้นแบบนวัตกรรมเพื่อการปฏิรูปเชิงพื้นที่** โครงการสำคัญอย่าง "โรงเรียนพัฒนาตนเอง" (TSQM) และ "ครูรัก(ษ์)ถิ่น" ได้แปรสภาพจากโครงการนำร่องสู่การเป็น "โมเดลต้นแบบการปฏิรูปคุณภาพ" ที่สามารถปรับใช้ในพื้นที่ห่างไกลได้จริง สิ่งนี้เปิดโอกาสให้รัฐบาลสามารถนำนวัตกรรมนโยบายที่ผ่านการทดลองและยืนยันผลแล้วไปขยายผลในระดับประเทศ เพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาไทยให้เกิดความเสมอภาคอย่างแท้จริง

(4) การติดตามตรวจสอบ

กสศ. ได้รับผลการประเมินด้านการกำกับดูแลกิจการที่ดี การบริหารความเสี่ยง และการปฏิบัติตามกฎระเบียบ (Governance, Risk Management, and Compliance: GRC) ในระดับสูงถึง 3.20 คะแนน ซึ่งเป็นไปตามมาตรฐานองค์กรสมรรถนะสูง (HPO) สะท้อนให้เห็นถึงระบบการทำงานที่โปร่งใส มีกลไกการตรวจสอบที่เข้มแข็ง และมีการบริหารจัดการที่ยึดถือประโยชน์สาธารณะเป็นที่ตั้ง โดยมีความโดดเด่นในมิติต่าง ๆ ได้แก่

- **การกำกับดูแลด้วยระบบสารสนเทศที่มีความแม่นยำสูง** การใช้ระบบ iSEE ร่วมกับข้อมูลเชิงบริหาร (Dashboard) รายบุคคล ทำให้สามารถติดตามการจัดสรรงบประมาณเงินอุดหนุนและสถานะของเด็กได้แบบปัจจุบัน (Real-time) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันความผิดพลาดและการจ่ายเงินซ้ำซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพและป้องกันการทุจริต
- **ธรรมาภิบาลข้อมูล** มีระบบการจัดเก็บและรักษาความปลอดภัยของข้อมูลกลุ่มเป้าหมายขนาดใหญ่ตามมาตรฐานสากล พร้อมระบบเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning System) เพื่อติดตามเด็กที่มีความเสี่ยงหลุดออกจากระบบ
- **มาตรฐานคุณธรรมและความโปร่งใส** ในการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ซึ่งดำเนินการโดยสำนักงาน ป.ป.ช. ปรากฏผลว่า กสศ. "ผ่านเกณฑ์ในระดับสูง" โดยตลอดระยะเวลาการดำเนินงานที่ผ่านมาไม่ปรากฏข้อร้องเรียนใดๆ ในด้านการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ ซึ่งสะท้อนถึงการเป็นองค์กรที่ยึดมั่นในหลักจริยธรรมและการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะอย่างโปร่งใส

ข. รายงานการเงิน การงบประมาณ และการตรวจสอบบัญชี

ความเชื่อมั่นในด้านความโปร่งใสและประสิทธิภาพการบริหารจัดการงบประมาณถือเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ กสศ. สามารถขับเคลื่อนภารกิจลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างต่อเนื่อง คณะกรรมการประเมินผลฯ ได้พิจารณารายงานทางการเงินซึ่งผ่านการตรวจสอบและแสดงความเห็นโดยผู้สอบบัญชีรับอนุญาตจาก บริษัท เอเอ็นเอส ออดิท จำกัด โดยในปีงบประมาณ 2565, 2566 และ 2567 มีนางสาวอัจฉรา สุขโนไบบุญ เป็นผู้สอบบัญชี และในปีงบประมาณ 2568 มีนางสาวกุลธิดา ภาสุรกุล เป็นผู้สอบบัญชี และรายงานของคณะกรรมการตรวจสอบภายใน กสศ. ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ความคุ้มค่าในการจัดสรรทรัพยากร เพื่อให้มั่นใจว่าเงินงบประมาณที่ได้รับถูกเปลี่ยนเป็น "การลงทุนในทุนมนุษย์" ที่เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถตรวจสอบได้ในทุกขั้นตอนตามมาตรฐานสากล

(1) ภาพรวมการจัดสรรงบประมาณและสัมฤทธิ์ผลทางการเงิน

การบริหารจัดการงบประมาณในรอบการประเมินนี้ กสศ. มุ่งเน้นการส่งต่อทรัพยากรสู่กลุ่มเป้าหมายโดยตรงเพื่อประสิทธิภาพสูงสุดทางการศึกษา สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- **ขนาดงบประมาณ** ในปีงบประมาณ 2565-2568 กสศ. ได้รับจัดสรรงบประมาณรวมทุกแหล่งเงินทั้งสิ้น 26,876.28 ล้านบาท ดังนี้

- ปี 2565: 6,609.94 ล้านบาท
- ปี 2566: 6,766.80 ล้านบาท
- ปี 2567: 6,889.01 ล้านบาท
- ปี 2568: 7,610.53 ล้านบาท

- **การเติบโตของงบประมาณ** มีอัตราการเติบโตเฉลี่ยประมาณร้อยละ 5 ซึ่งยืนยันถึงความไว้วางใจที่รัฐบาลมีต่อบทบาทของ กสศ. ในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยงบประมาณร้อยละ 92 เป็นเงินอุดหนุนที่รัฐบาลจัดสรรให้เป็นรายปี

- **ประสิทธิภาพการใช้จ่ายเพื่อภารกิจ** กสศ. มีโครงสร้างการใช้จ่ายที่น่าเชื่อถือ โดยงบประมาณส่วนใหญ่กว่า ร้อยละ 80 ถูกใช้ในแผนงานสนับสนุนการศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อให้เด็กและเยาวชนเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ ขณะที่ค่าใช้จ่ายในการบริหารและพัฒนาสำนักงานรวมถึงค่าใช้จ่ายด้านบุคลากรถูกควบคุมให้อยู่ในระดับต่ำเพียง ร้อยละ 4 ของงบประมาณทั้งหมด เพื่อให้มั่นใจว่าเงินงบประมาณเกือบทั้งหมดส่งถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง

- **สมรรถนะการเบิกจ่ายงบประมาณ** กสศ. แสดงให้เห็นถึงขีดความสามารถในการบริหารจัดการทางการเงินที่มีประสิทธิภาพขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีอัตราการเบิกจ่ายจริงเทียบกับงบประมาณที่ได้รับ กล่าวคือ ปี 2565 ร้อยละ 80.85, ปี 2566 ร้อยละ 83.25, ปี 2567 ร้อยละ 84.04 และปี 2568 ร้อยละ 85.22 แนวโน้มการเบิกจ่ายที่สูงขึ้นนี้ สะท้อนถึงการปรับปรุงกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับรอบการดำเนินโครงการจริงในพื้นที่ และความพร้อมในการขยายผลการดำเนินงานสู่ระดับที่กว้างขึ้น

(2) ข้อเสนอแนะและมาตรการเชิงรุกด้านการงบประมาณ

เพื่อให้การบริหารจัดการงบประมาณเป็นกลไกขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระยะยาว คณะกรรมการประเมินผลฯ มีข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ ดังนี้

- **การปรับปรุงกระบวนการจัดสรรงบประมาณ** เสนอให้เปลี่ยนผ่านจากกระบวนการจัดสรรงบประมาณตามกิจกรรม (Activity-based) ไปสู่การจัดสรรที่ผูกกับผลลัพธ์การเรียนรู้และผลกระทบระยะยาว (Outcome-based Budgeting) เพื่อสร้างแรงจูงใจให้หน่วยงานมุ่งเน้นการสร้างสมรรถนะให้แก่ผู้เรียนมากกว่าเพียงการใช้งบประมาณให้ครบตามแผนงานประจำ

- **มาตรการจัดการความแตกต่างของรอบงบประมาณ** กสศ. ควรเร่งหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงข้อจำกัดจากความแตกต่างระหว่าง "ปีงบประมาณ" และ "ปีการศึกษา" ซึ่งปัจจุบันส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของโครงการที่ดำเนินงานผ่านภาคีในพื้นที่ และอาจทำให้การจัดสรรงบประมาณในบางปีไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ความจำเป็นจริงที่เกิดขึ้นหน้างาน

- **การขยายผลและการสร้างความยั่งยืนทางการเงิน** ควรเร่งจัดทำแผนยุทธศาสตร์การระดมทรัพยากรจากภาคส่วนต่างๆ ในรูปแบบหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ (Win-Win Partnership) เพื่อลดการพึ่งพางบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลเพียงแหล่งเดียว ควบคู่กับการใช้ฐานข้อมูลอัจฉริยะ (Data Analytics) มาเป็นฐานสำคัญในการตัดสินใจจัดลำดับความสำคัญ (Priority Setting) เพื่อให้เงินทุกบาทถูกใช้อย่างคุ้มค่าที่สุด

(3) การตรวจสอบบัญชี

คณะกรรมการประเมินผลฯ ได้พิจารณารายงานการเงินและระบบบัญชีของ กสศ. โดยมีข้อสรุปสำคัญที่แสดงถึงธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

- **ความถูกต้องและความโปร่งใสตามมาตรฐานกฎหมาย** จากการตรวจสอบพบว่า กสศ. ปฏิบัติตาม พ.ร.บ. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561 มาตรา 41 อย่างเคร่งครัด โดยรายงานการเงินได้รับการตรวจสอบจาก "ผู้สอบบัญชีที่สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ให้ความเห็นชอบ" ซึ่งผลการสอบบัญชีในรอบประเมินนี้ได้รับความเห็นแบบ "ไม่มีเงื่อนไข" สะท้อนให้เห็นว่ารายงานการเงินแสดงฐานะทางการเงินและผลการดำเนินงานอย่างถูกต้องตามที่ควรในสาระสำคัญตามมาตรฐานการบัญชีภาครัฐ

- **ผลการพิจารณาของคณะกรรมการประเมินผลฯ** คณะกรรมการประเมินผลฯ ได้พิจารณารายงานการสอบบัญชีควบคู่กับรายงานการตรวจสอบภายใน และมีความเห็นพ้องว่า "ภาพรวมการบริหารจัดการงบประมาณไม่พบประเด็นความผิดปกติที่เป็นสาระสำคัญ" กสศ. มีระบบการควบคุมภายในที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้กำกับดูแลการเบิกจ่ายงบประมาณอุดหนุนที่เชื่อมโยงกับฐานข้อมูลรายบุคคล ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงจากการใช้ดุลยพินิจและป้องกันการรั่วไหลของงบประมาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- **การยกระดับความเชื่อมั่นผ่านกลไกการตรวจสอบเชิงรุก** เพื่อให้เกิดความมั่นใจสูงสุดต่อสาธารณชนและหน่วยงานนโยบาย คณะกรรมการประเมินผลฯ เห็นว่า การเพิ่มระบบ "นายตรวจ" หรือการตรวจสอบภาคสนามเพื่อทำหน้าที่สุ่มตรวจยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่จริง ควบคู่ไปกับการตรวจสอบผ่านระบบ IT จะทำให้ กสศ. เป็นองค์กร
ตัวอย่างที่มีมาตรฐานความโปร่งใสและตรวจสอบได้ (Accountability) ในระดับสูงตามหลักสากล

ข้อค้นพบและประเด็นที่ควรปรับปรุง

ก. ข้อค้นพบที่ควรได้รับการยกย่องชมเชย

จากการประเมินผลการดำเนินงานของ กสศ. รอบ 3 ปีที่ 2 คณะกรรมการประเมินผลฯ มีความเห็นร่วมกันว่า กสศ. ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการเป็นองค์กรนวัตกรรมเชิงนโยบายที่สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบได้อย่างเป็นรูปธรรม ข้อค้นพบที่ควรได้รับการยกย่องชมเชยในบทนี้ ไม่เพียงแต่สะท้อนผ่านตัวเลขผลการดำเนินงานและคะแนนองค์กรสมรรถนะสูง (HPO) ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างเชื่อมั่นในระดับสากลผ่านกลไกการลงทุนในทุนมนุษย์ที่ทันสมัยและโปร่งใส ซึ่งถือเป็นบรรทัดฐานใหม่ของการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประเทศไทยที่มุ่งเน้นผลประโยชน์สูงสุดแก่ตัวเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ

(1) การจัดตั้ง กสศ. ซึ่งเป็นองค์กรที่มีสภาพพิเศษที่สามารถทำงานได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ

คณะกรรมการประเมินผลฯ มีความเห็นร่วมกันว่า กสศ. คือ นวัตกรรมเชิงโครงสร้างที่ถูกออกแบบมาให้มีสภาพพิเศษเป็นหน่วยงานอิสระเพื่อแก้ไขข้อจำกัดของระบบราชการปกติ โดยมีจุดเด่นที่ควรได้รับการยกย่อง ดังนี้

- **ความยืดหยุ่นและคล่องตัว** กสศ. สามารถปรับตัวและตอบสนองต่อวิกฤตความเหลื่อมล้ำได้อย่างรวดเร็ว มีการบริหารจัดการที่เน้นผลสัมฤทธิ์ (Outcome-based) จนได้รับการประเมินเป็น องค์กรสมรรถนะสูง (HPO) ที่มีคะแนนเพิ่มขึ้นต่อเนื่องในทุกมิติหลัก โดยเฉพาะด้านทิศทางการยุทธ์และความร่วมมือ
- **ประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากร** กสศ. สามารถควบคุม สัดส่วนงบบริหารจัดการให้อยู่ในระดับต่ำเพียงร้อยละ 4-5 ของงบประมาณรายปี สะท้อนถึงประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรที่มุ่งเน้นให้งบประมาณส่วนใหญ่ส่งตรงถึงตัวเด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง

(2) การพัฒนาระบบสารสนเทศ iSEE และนวัตกรรมการคัดกรองที่มีความแม่นยำสูงเพื่อการชี้เป้าความเหลื่อมล้ำรายบุคคลได้ตรงตัวและเป็นปัจจุบัน

คณะกรรมการประเมินผลฯ พบว่าหัวใจสำคัญที่ทำให้ กสศ. แตกต่างจากหน่วยงานสวัสดิการอื่นคือการใช้ระบบสารสนเทศเชิงยุทธศาสตร์ผ่านระบบ iSEE ซึ่งมีได้เป็นเพียงฐานข้อมูลจัดเก็บรายชื่อ แต่เป็นฐานข้อมูลกลางที่เป็นหนึ่งเดียว (Single Source of Truth) ที่บูรณาการชุดข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) จากหลายกระทรวงหลัก

- **มาตรฐานการชี้เป้าระดับสากล** การนำเกณฑ์คัดกรองความยากจนทางอ้อม (PMT) มาใช้แทนดุลยพินิจส่วนตัว ทำให้ กสศ. สามารถระบุตัวเด็กที่ยากจนได้อย่างแม่นยำรายบุคคล โดยพิจารณาจากมิติที่หลากหลายทั้งรายได้ สภาพที่อยู่อาศัย และภาระพึ่งพิง ซึ่งธนาคารโลก (World Bank) ได้ให้การยอมรับว่าเป็นแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practice) ในระดับสากล

- **การลดความผิดพลาดเชิงนโยบาย** ระบบนี้ช่วยลดปัญหาการให้ความช่วยเหลือซ้ำซ้อนและที่สำคัญที่สุดคือลดการตกหล่นของเด็กกลุ่มเปราะบางที่สุดในพื้นที่ห่างไกล ผ่านการทำงานร่วมกับเครือข่ายครูทั่วประเทศที่ลงพื้นที่ยืนยันข้อมูลเชิงประจักษ์ ทำให้ iSEE กลายเป็นเครื่องมือทรงพลังในการชี้เป้าความเหลื่อมล้ำได้ตรงตัวและเป็นปัจจุบันที่สุดของประเทศ

(3) ทุนเสมอภาค: เครื่องมือสร้างหลักประกันโอกาสทางการศึกษาที่ทำให้เด็กและเยาวชนยากจนพิเศษคงอยู่ในระบบจนจบการศึกษาภาคบังคับ

กสศ. ได้เปลี่ยนนิยามของการ "ให้เงินสงเคราะห์" มาเป็นการ "ลงทุนในทุนมนุษย์" ผ่านระบบทุนเสมอภาค (CCT) ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมการจัดสรรงบประมาณที่เน้นความเสมอภาค (Equity Based Budgeting) อย่างแท้จริง

- **กลไกเงื่อนไขทางพฤติกรรม** การผูกการให้เงินอุดหนุนกับเงื่อนไขการมาเรียน (ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80) เป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้เด็กและเยาวชนยากจนพิเศษกว่า 1.4 ล้านคนไม่หลุดออกจากระบบการศึกษา โดยมี อัตราการคงอยู่สูงถึงร้อยละ 98.27 ซึ่งเป็นตัวเลขสัมฤทธิ์ผลเชิงประจักษ์ที่มีนัยสำคัญ

- **ความคุ้มค่าของการลงทุน** การช่วยให้เด็กกลุ่มนี้คงอยู่ในระบบจนจบการศึกษาภาคบังคับ ไม่เพียงแต่ช่วยลดปัญหาสังคมในระยะสั้น แต่เป็นการสร้างหลักประกันโอกาสที่จะช่วยยกระดับขีดความสามารถของประชากรในระยะยาว ลดวงจรความยากจนข้ามรุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) ครูรัก(ษ์)ถิ่น: นวัตกรรมผลิตครูรุ่นใหม่ที่แก้ปัญหาขาดแคลนครูและยกระดับคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ห่างไกลอย่างยั่งยืน

โครงการนี้เป็นตัวอย่างความสำเร็จของการแก้ปัญหาการขาดแคลนครูเชิงพื้นที่อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการสร้าง “ครูท้องถิ่นเพื่อท้องถิ่น” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างความยั่งยืนให้แก่สถานศึกษาขนาดเล็ก

- **สมรรถนะแห่งอนาคต** นวัตกรรมสำคัญอยู่ที่การบ่มเพาะให้ครูมีทักษะพิเศษในการ "สอนคละชั้น" (Multi-grade Teaching) และการจัดการเรียนรู้ข้ามสาขาวิชา ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก (Standalone) ปัจจุบันมีครูรุ่นใหม่กว่า 622 คนที่สำเร็จการศึกษาและกลับไปปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตวิญญาณความเป็นครู

- **การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง** ผลสัมฤทธิ์ของโครงการนี้ช่วยลดอัตราการโยกย้ายบ่อยของครู ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญของความเหลื่อมล้ำเชิงคุณภาพการศึกษาระหว่างเมืองและชนบท ทำให้เด็กในพื้นที่ห่างไกลได้รับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากครูที่เข้าใจบริบทของชุมชนอย่างแท้จริง

(5) การผนึกความร่วมมือที่ยกระดับคุณภาพโรงเรียนทั้งระบบ (TSQM) ผ่านกลไกเครือข่ายเชิงพื้นที่เพื่อความยั่งยืน

กสศ. ประสบความสำเร็จในการทำหน้าที่เป็น "ตัวเร่งและตัวประสาน" (Catalyst and Facilitator) ที่สามารถดึงศักยภาพที่ซ่อนอยู่ของโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กขึ้นมาได้

- **การยกระดับโรงเรียนสู่สถานศึกษาที่มีอำนาจตัดสินใจและจัดการตนเอง** กสศ. ช่วยให้โรงเรียนนำร่องกว่า 800 แห่ง ก้าวข้ามบทบาทการเป็นเพียงหน่วยปฏิบัติการตามคำสั่งสู่การเป็นสถานศึกษาที่ลุกขึ้นมาจัดการตนเอง (Agentic Schools) ผ่านการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรอย่างเป็นระบบ ซึ่งช่วยสร้างความยั่งยืนในระดับโครงสร้างโรงเรียน

- **พลังแห่งความร่วมมือ** ความโดดเด่นของ TSQM คือการสร้าง "เครือข่ายหุ้นส่วนการพัฒนา" ที่ผนึกกำลังภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่เข้ามาร่วมลงทุนและรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ร่วมกัน เกิดการบูรณาการทรัพยากรที่ทรงประสิทธิภาพและเป็นต้นแบบที่สามารถขยายผลไปยังโรงเรียนอื่นได้ทั่วประเทศ

(6) การพัฒนาระบบการศึกษาที่ยืดหยุ่นผ่านโครงการ Thailand Zero Dropout เพื่อพาเด็กและเยาวชนนอกระบบกลับสู่เส้นทางการเรียนรู้ตามศักยภาพ

โครงการนี้แสดงถึงวิสัยทัศน์ของ กสศ. ในการรับมือกับวิกฤตเด็กนอกระบบการศึกษาในระดับมหภาค จนเป็นที่ยอมรับในเวทีระดับโลกอย่าง UNESCO

- **นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning)** กสศ. ก้าวข้ามข้อจำกัดเดิมๆ ด้วยแนวคิดการเรียนรู้คู่การทำงาน (Learn to Earn) ที่ให้ความรู้และรายได้เดินไปพร้อมกันได้ ตอบโจทย์เด็กเยาวชนที่ไม่สามารถอยู่ในระบบโรงเรียนปกติได้เนื่องจากภาระทางเศรษฐกิจ
- **การบริหารจัดการรายกรณี (Case Management)** การเข้าถึงเด็กและเยาวชนกว่า 300,000 คนในปี 2567 มิได้เกิดจากการสั่งการเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากกลไกการค้นหาและติดตามรายบุคคลเชิงรุก ถือเป็นการสร้างระบบที่ยืดหยุ่นและคืนชีวิตให้กับทุนมนุษย์ที่เคยถูกหลงลืม ให้กลับมามีศักยภาพในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศอีกครั้ง

(7) ทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูงและทุนพระกนิษฐาสัมมาชีพ: ต้นแบบการผลิตและพัฒนากำลังคนเพื่อยุติวงจรความยากจนข้ามรุ่น

กสศ. ใช้การศึกษาสายอาชีพเป็นกลไกสร้างโอกาสเชิงรุก เพื่อเปลี่ยนสถานะทางสังคมของเยาวชนยากจนให้ เป็นกำลังคนที่มีทักษะสูงและมีรายได้ที่มั่นคง สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของครอบครัวได้สำเร็จภายในรุ่นของตนเอง

- **หลักสูตรที่ตอบโจทย์อนาคต (Demand-driven)** ความสำเร็จในการพัฒนาสถานศึกษาเครือข่ายและหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรมและบริษัทพื้นที่ ทำให้เยาวชนในท้องถิ่นมีสมรรถนะที่โดดเด่นและมีความสามารถในการแข่งขันระดับประเทศ
- **ผลตอบแทนทางสังคมที่คุ้มค่า (SROI)** การลงทุนสร้างโอกาสทางการอาชีพให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงกว่างบประมาณที่ลงทุนไปอย่างชัดเจน สะท้อนถึงประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้ทรัพยากรเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มขีดความสามารถของประชากรอย่างเป็นรูปธรรม

ข. ประเด็นที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

จากการประเมินผลการดำเนินงานของ กสศ. คณะกรรมการประเมินผลฯ พบว่า แม้ กสศ. จะประสบความสำเร็จอย่างโดดเด่นในการสร้างนวัตกรรมต้นแบบที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล แต่ท่ามกลางวิกฤตความเหลื่อมล้ำและข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ท้าทายในปัจจุบัน กสศ. จำเป็นต้องก้าวข้ามการดำเนินงานเชิงโครงการ (Project-based) ไปสู่การขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ที่มีความคมชัด (Strategic-driven) และมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ในระดับมหภาคมากยิ่งขึ้น ดังนี้

(1) การขยายผลสัมฤทธิ์ในการกิจปัจจุบัน

- **ทุนเสมอภาค (CCT)** ขยายการช่วยเหลือจากปัจจุบันที่อุดหนุนกลุ่มเป้าหมายในระดับ “ยากจนพิเศษ” จำนวน 1.4 ล้านคน ไปสู่กลุ่มเป้าหมายในระดับ “ยากจน” อีกประมาณ 700,000 คนอย่างเร่งด่วน เพื่อคุ้มครองเด็กกลุ่มเสี่ยงสูงสุดที่ผ่านกระบวนการคัดกรองด้วยระบบสารสนเทศ iSEE ให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างถ้วนหน้าและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้มีการทบทวนและปรับปรุงเกณฑ์การคัดกรอง (PMT) อย่างต่อเนื่อง โดยเพิ่มปัจจัยชี้วัดด้าน “หนี้สินครัวเรือน” และ “ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล” เพื่อให้เท่าทันต่อสภาวะความเปราะบางทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน พร้อมทั้งพิจารณาปรับเกณฑ์ให้สอดคล้องกับความแตกต่างหลากหลายของบริบทพื้นที่และค่าครองชีพในแต่ละจังหวัด เพื่อให้การชี้เป้าความช่วยเหลือมีความแม่นยำและเป็นธรรมต่อกลุ่มเป้าหมายในทุกภูมิภาคอย่างแท้จริง

- **ทุนครูรัก(ษ์)ถิ่น** เร่งวางแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2 เพื่อเตรียมความพร้อมและผลิตครูรุ่นใหม่ที่มีทักษะการจัดการเรียนการสอนแบบ “สอนคละชั้น” (Multi-grade Teaching) และสามารถตอบสนองต่อความจำเป็นเฉพาะของโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกล (Standalone) อีกประมาณ 13,500 โรงเรียน รวมถึงการขยายจำนวนการผลิตครูสำหรับโรงเรียนขยายโอกาสอีก 2,300 แห่ง เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครูในวิชาเอกวิกฤตและสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ยั่งยืนในชุมชนท้องถิ่น

- **การขับเคลื่อนโรงเรียนพัฒนาตนเอง (TSQM)** ขยายผลสัมฤทธิ์จากโรงเรียนต้นแบบสู่โรงเรียนเป้าหมายผ่านการทำงานร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัดอย่างใกล้ชิด เช่น สพฐ. โดยมุ่งเน้นไปที่โรงเรียนขยายโอกาสประมาณ 2,300 แห่งทั่วประเทศ เพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาทั้งระบบ (Whole School Approach) และพัฒนาทักษะวิชาชีพตามแนวคิด

"การเรียนรู้คู่การทำงาน" (Learn to Earn) ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในแต่ละพื้นที่

- **การแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้กลายเป็นศูนย์ (TZD)** มุ่งเป้าหมายการลดจำนวนเด็กหลุดออกจากระบบการศึกษาให้กลายเป็นศูนย์อย่างยั่งยืน โดยการบูรณาการชุดข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) รายบุคคล ระหว่างกระทรวงเพื่อระบบติดตามและส่งต่อที่ไร้รอยต่อ (Seamless Data Integration) พร้อมทั้งพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning) และนวัตกรรม "1 โรงเรียน 3 รูปแบบ" ให้เป็นมาตรฐานระดับชาติ เพื่อรองรับเด็กและเยาวชนให้เข้าถึงการศึกษาตามศักยภาพรายบุคคล พร้อมขยายผลสู่ประชากรวัยแรงงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning)

- **ทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูงและทุนพระกนิษฐาสัมมาชีพ** ขยายผลต้นแบบทุนการศึกษาสายอาชีพและสายอาชีวศึกษาที่ตอบโจทย์ความต้องการตลาดแรงงาน และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคท้องถิ่น และการใช้จุดแข็งของ กสศ. ด้านฐานข้อมูลเชิงพื้นที่และเชื่อมโยงกับศักยภาพทรัพยากร และการจ้างงานของภาคเอกชนและภาคท้องถิ่น

(2) การริเริ่มภารกิจใหม่เชิงยุทธศาสตร์

- **การพัฒนาเด็กปฐมวัย** ยกระดับคุณภาพศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่ห่างไกลและชุมชนแออัด ผ่านการสร้างกลไกสนับสนุนให้ครูและผู้ดูแลเด็กมีความเชี่ยวชาญในการส่งเสริมระบบคัดกรองและช่วยเหลือเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษหรือมีพัฒนาการล่าช้าในครอบครัว ยากจนตั้งแต่วัยวิกฤต (0-6 ปี) เพื่อสร้างความพร้อมก่อนเข้าสู่ระบบการศึกษา (School Readiness) และลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางสติปัญญาและร่างกายที่จะส่งผลกระทบต่อในระยะยาว

- **การระดมความร่วมมือ (Education Partnership)** พัฒนาระบบหุ้นส่วนการศึกษา เพื่อดึงทรัพยากรและองค์ความรู้จากภาคเอกชนและท้องถิ่นผ่านกลไก Matching Fund หรือนวัตกรรมการเงินเพื่อสังคม (Social Impact Finance) เพื่อลดการพึ่งพางบประมาณภาครัฐเพียงแหล่งเดียว และสร้างความยั่งยืนให้แก่ กสศ. ผ่านเครือข่ายพันธมิตรที่เข้มแข็งในระดับท้องถิ่นและระดับสากล

(3) การปรับกลไกการบริหารจัดการสู่องค์กรสมรรถนะสูง (HPO Transformation)

- **การวางแผนยุทธศาสตร์** กสศ. จำเป็นต้องจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระยะปานกลาง (4-5 ปี) และระยะยาว (15-20 ปี) ที่มีความชัดเจนและยืดหยุ่น โดยให้มีการจัดลำดับความสำคัญ (Priority Setting) ของยุทธศาสตร์และโครงการต่างๆ พร้อมทั้งกำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome-based Indicators) ที่สะท้อนถึงการลดความเหลื่อมล้ำในภาพรวมของประเทศ

- **การบริหารจัดการภายในและวัฒนธรรมองค์กรสมรรถนะสูง (HPO)** เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้วยการประสานงานเชิงรุกระหว่างหน่วยงานภายในสำนักงาน กสศ. เพื่อลดการทำงานที่แยกส่วน (Silo) และเพิ่มความคล่องตัวในการทำงานข้ามสายงานให้เกิดความรวดเร็ว ลดขั้นตอนการประสานงานที่ซ้ำซ้อน โดยนำระบบดิจิทัลมาช่วยในการติดตามงานและงบประมาณ พร้อมทั้งเร่งปรับปรุงระบบการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ให้เป็นคลังปัญญาดิจิทัล (Digital Playbook) ที่ถอดบทเรียนความสำเร็จเพื่อส่งต่อให้ภาคี นอกจากนี้ ต้องยกระดับการสื่อสารภายในและใช้ระบบประเมินผลสัมฤทธิ์ร่วมกัน (Shared Goals) ที่เน้นวัดผลสำเร็จของภารกิจเป็นหลัก เพื่อเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรสู่การทำงานเป็นทีมที่เป็นเนื้อเดียวกัน พนักงานทุกคนเข้าใจทิศทางการยุทธศาสตร์อย่างเป็นเอกภาพ และมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อตัวเด็กและเยาวชนร่วมกันอย่างแท้จริง

- **การสื่อสารยุทธศาสตร์และสร้างผลกระทบเชิงนโยบาย** ยกย่องนวัตกรรมเชิงพื้นที่ (Area-based Education) ให้กลายเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายสู่ระดับรัฐบาลอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งสื่อสารผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ (Evidence-based Communication) โดยใช้ข้อมูลจากชุดข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) มายืนยันผลสำเร็จเพื่อสร้างการยอมรับในวงกว้าง และขยายผลความสำเร็จจากระดับโครงการไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายในระดับมหภาค

(4) การปฏิรูปงบประมาณและความยั่งยืนทางการเงิน

- **การขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมจากรัฐ** กสศ. ควรขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมปีละประมาณ 588 ล้านบาท โดยจัดทำแผนการจัดสรรแบบ "ขั้นบันไดต่อเนื่อง 5 ปี" เพื่อดูแลนักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์ “ยากจน” ประมาณ 700,000 คน ในอัตราคนละ 4,200 บาทต่อปีตามความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการสร้างหลักประกันโอกาสทางการศึกษาแก่กลุ่มเป้าหมายที่มีความเสี่ยงสูงที่สุดอย่างทั่วถึง

- **นวัตกรรมทางการเงินเพื่อความยั่งยืน** เร่งพัฒนากลไกการระดมทรัพยากร นอกเหนือจากงบประมาณแผ่นดิน โดยการเพิ่มยอดเงินบริจาคผ่านระบบภาษี (e-Donation) ที่สร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้บริจาค ควบคู่ไปกับการยกระดับบทบาทสู่การเป็น "ผู้บริหารจัดการทรัพยากร" ผ่านกลยุทธ์การเดินทางสายสร้างความร่วมมือ (Marketing & Roadshow) เพื่อดึงภาคเอกชนและกลุ่มทุนทางสังคมให้เข้ามาร่วมลงทุนในลักษณะ หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Win-Win Partnership) ที่สร้างผลตอบแทนทางสังคมและเศรษฐกิจร่วมกัน แทนการรับบริจาคทั่วไป นอกจากนี้ ควรเร่งศึกษาการใช้กลไกพันธบัตรเพื่อสังคม (Social Impact Bond) หรือกองทุนร่วมทุนกับภาคเอกชน เพื่อสร้างฐานทางการเงินที่ยั่งยืนและมีเสถียรภาพ ในการขับเคลื่อนภารกิจของ กสศ. ในระยะยาว

(5) ระบบการติดตามตรวจสอบและความโปร่งใส

กสศ. ควรพัฒนาระบบตรวจสอบที่เข้มข้นยิ่งขึ้น โดยการจัดตั้งกลไก "นายตรวจ" หรือหน่วยตรวจสอบภาคสนาม (Field Audit) เพื่อทำการสุ่มตรวจ (Spot Check) ข้อมูลเด็กนักเรียนและคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่จริง ควบคู่ไปกับการตรวจสอบผ่านระบบสารสนเทศ เพื่อยืนยันความถูกต้องของสัมฤทธิ์ผลและสร้างมาตรฐานความโปร่งใสในระดับสากล

สรุปและแนวทางการดำเนินงานต่อไป

การดำเนินงานของ กสศ. ในช่วง 7 ปีที่ผ่านมาได้เป็นเพียงการปฏิบัติภารกิจรายโครงการ แต่เป็นการสร้างต้นแบบนวัตกรรม ที่แสดงให้เห็นถึงสัมฤทธิ์ผลเชิงประจักษ์ ซึ่งอาจฉายภาพรวม โดยสังเขปของความเชื่อมโยงจากผลการวิเคราะห์ทั้งหมดได้ดังนี้

- **การต่อยอดนวัตกรรมข้อมูลสู่ความเสมอภาคเชิงระบบ** แม้ระบบ iSEE และเกณฑ์ PMT จะเป็นกลไกหลักที่มีประสิทธิภาพสูงในการชี้เป้าความช่วยเหลือ แต่ทิศทางในอนาคตจำเป็นต้องยกระดับความแม่นยำให้เท่าทันความผันผวนทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการนำปัจจัย "ภาระหนี้สินครัวเรือน" และ "บริบทความหลากหลายเชิงพื้นที่" มาเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาเกณฑ์คัดกรอง เพื่อสะท้อนต้นทุนชีวิตที่แท้จริงและสร้างหลักประกันโอกาสทางการศึกษาที่ครอบคลุมและเป็นธรรมยิ่งขึ้น
- **จากการอุดหนุนรายบุคคลสู่การปฏิรูปงบประมาณ** ทนเสมอภาค (CCT) ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงความสำเร็จของการใช้ชุดข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อขับเคลื่อนประเด็นเชิงนโยบาย การจัดสรรงบประมาณตามความยืดหยุ่น (Equity Based Budgeting) อย่างไรก็ตาม กสศ. ยังเผชิญข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด จึงเป็นที่มาของการปรับเปลี่ยนแนวคิดจาก "มาตรการช่วยเหลือ" สู่ "ระบบหลักประกันโอกาสถ้วนหน้า" ที่ยั่งยืน
- **สัมฤทธิ์ผลของการพัฒนาต้นแบบคุณภาพโรงเรียนและครู สู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง** โครงการ TSQM และครูรัก(ษ์)ถิ่น ได้สร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนและครูในพื้นที่ห่างไกล แต่ความท้าทายที่ต้องเร่งแก้ไขคือการลดการพึ่งพางบประมาณส่วนกลาง โดยมุ่งเน้นการบูรณาการทรัพยากรระดับพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระดับโครงสร้าง
- **บทบาท กสศ. จากผู้สร้างนวัตกรรมเฉพาะจุดสู่การขับเคลื่อนระดับมหภาค** โครงการ Thailand Zero Dropout คือต้นแบบที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล แต่ก้าวต่อไปคือการก้าวข้ามความสำเร็จรายบุคคลไปสู่การเป็น "กลไกขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงระบบ" (System Change) เพื่อยุติปัญหาเด็กหลุดออกจากระบบอย่างยั่งยืน

- **กสศ. มุ่งขยายผลต้นแบบการผลิตกำลังคนสายอาชีพด้วยฐานข้อมูลเชิงพื้นที่และภาคีเครือข่าย** โครงการทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูงและทุนพระกนิษฐาสัมมาชีพประสบความสำเร็จในการสร้างต้นแบบทุนการศึกษาควบคู่ไปกับการยกระดับการจัดการศึกษาสายอาชีพที่ตอบโจทย์ความต้องการของตลาดแรงงานและคุณภาพชีวิตของเยาวชนอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับก้าวต่อไปมุ่งเน้นการใช้จุดแข็งด้านฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ของ กสศ. เพื่อเชื่อมโยงทรัพยากรและขีดความสามารถในการจ้างงานของภาคเอกชนและท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญในการขยายผลสัมฤทธิ์ให้ครอบคลุมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในระดับมหภาค

- **การปฏิรูปกลไกงบประมาณและนวัตกรรมการเงินเพื่อความยั่งยืนเชิงระบบ** การปฏิรูปการจัดสรรงบประมาณจากระบบโควตาสู่การจัดสรรรายบุคคล (Equity-based Budgeting) ของ กสศ. ได้สร้างความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการทรัพยากรภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับทิศทางในอนาคตควรมีข้อเสนอต่อคณะรัฐมนตรีในการขอรับงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมเพื่อดูแลนักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์ “ยากจน” ควบคู่ไปกับการเร่งยกระดับบทบาทสู่การเป็น “ผู้จัดการจัดการทรัพยากร” ผ่านกลไกนวัตกรรมการเงิน อาทิ การระดมทุนผ่านระบบ e-Donation การสร้างหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์กับภาคเอกชน ตลอดจนการศึกษาความเป็นไปได้ของการใช้พันธบัตรเพื่อสังคมเพื่อสร้างฐานทางการเงินที่ยั่งยืน มีเสถียรภาพ และลดการพึ่งพากระแสเงินงบประมาณแผ่นดินในระยะยาว

- **การยกระดับสู่องค์กรสมรรถนะสูง (HPO) ในด้านการบริหารจัดการ** กสศ. ได้วางรากฐานการเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลและวัฒนธรรมการเรียนรู้ แต่ความท้าทายสำคัญคือการแก้ไขปัญหาการทำงานแบบแยกส่วน (Silo) โดยทิศทางในอนาคตต้องมุ่งเน้นการใช้ระบบประเมินผลสัมฤทธิ์ร่วมกัน (Shared Goals) และยกระดับการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ให้เป็นคลังปัญญาดิจิทัล เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ และสร้างผลกระทบต่อสังคมได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสูงสุด

จากการสังเคราะห์ผลการดำเนินงาน ปัญหา และข้อจำกัดข้างต้น นำไปสู่ข้อสรุปสำคัญในวาระที่ กสศ. ดำเนินงานเข้าสู่ปีที่ 8 ว่า กสศ. มีความพร้อมที่จะก้าวข้ามระยะของการทดลองนวัตกรรมรายโครงการ สู่การเป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ที่สร้างผลสัมฤทธิ์ระดับชาติ ปัจจัยสำคัญของแนวทางการดำเนินงานในระยะต่อไป คือการผลักดันภารกิจใหญ่ตามเจตนารมณ์ในการจัดตั้ง กสศ. ตามรัฐธรรมนูญให้สำเร็จ โดยกำหนดเป้าหมายและกรอบเวลาที่รัดกุมชัดเจนเพื่อตอบสนอง

ต่อวิกฤตความเหลื่อมล้ำของชาติอย่างทันท่วงที โดยมีแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการดำเนินงานต่อไป ดังนี้

1. การยกระดับ "ทุนมนุษย์" เพื่อกระตุ้นขีดความสามารถของประเทศ

ปัจจุบันขีดความสามารถของทุนมนุษย์ไทยกำลังเผชิญความท้าทายอย่างยิ่ง และมีแนวโน้มตามหลังหลายประเทศในภูมิภาค เป็นสถานการณ์วิกฤตทุนมนุษย์ที่น่ากังวลอย่างยิ่ง กสศ. จึงควรวางตัวเป็นกลไกหลักในการยกระดับคุณภาพคนไทยเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของชาติ ภารกิจของ กสศ. ควรแสดงให้เห็นชัดเจนว่าสอดคล้องโดยตรงกับนโยบายแกนกลางของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการสร้างโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อให้รัฐบาลสนับสนุนภารกิจและงบประมาณแก่ กสศ. อย่างเต็มที่

2. การบริหารจัดการเชิงรุกภายใต้ข้อจำกัด

กสศ. ควรมุ่งขับเคลื่อนภารกิจด้วยการมี “ทัศนคติเชิงรุกและความหวัง” ในการแก้ไขปัญหาใหญ่ของชาติเป็นตัวตั้ง โดยกำหนดเป้าหมายที่คมชัดและเชื่อมโยงกับโจทย์เศรษฐกิจมหภาค เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการจัดสรรทรัพยากร แม้จะเผชิญข้อจำกัดด้านงบประมาณ แต่ กสศ. ต้องพร้อมปรับบทบาทเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” (Facilitator) เพื่อระดมความร่วมมือและทรัพยากรจากภาคส่วนต่าง ๆ มาสมทบ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าภารกิจหลักในการยกระดับทุนมนุษย์จะดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

3. การยกระดับวัฒนธรรมการนำองค์กรที่มุ่งผลสัมฤทธิ์

กสศ. ควรเสริมสร้างวัฒนธรรมการมีภาวะผู้นำที่สามารถตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์โดยคำนึงถึงการจัดลำดับความสำคัญ เพื่อส่งเสริมการทำงานแบบบูรณาการที่ไร้รอยต่อระหว่างหน่วยงานภายใน โดยเน้นการบริหารจัดการเชิงรุกที่สามารถประสานทุกภาคส่วนให้ขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือการสร้างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชน

4. การขับเคลื่อนภารกิจด้วยบุคลากรคุณภาพ

เนื่องจากความสำเร็จของยุทธศาสตร์ย่อมมี “คน” เป็นหัวใจสำคัญ กสศ. จึงควรมุ่งมั่นสร้างและรักษาบุคลากรสมรรถนะสูงที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ควบคู่ไปกับการปลูกฝังความกล้าหาญทางจริยธรรมในการเผชิญหน้ากับโจทย์การทำงานที่ยากและซับซ้อน เพื่อเปลี่ยนผ่านจากการทำงานตามภารกิจ สู่การเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ที่สามารถส่งมอบอนาคตใหม่และยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนทั่วประเทศได้อย่างแท้จริง

ภาคผนวก

- ก. รายงานของบริษัทผู้เชี่ยวชาญการประเมินการบริหารจัดการองค์กร
- ข. รายงานการตรวจสอบภายใน รายงานการเงินและรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต
- ค. เอกสาร/แหล่งข้อมูลอ้างอิง
- (1) ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ลงวันที่ 25 สิงหาคม 2568
 - (2) แผนกลยุทธ์ กสศ. พ.ศ. 2565-2567 และแผนกลยุทธ์ กสศ. พ.ศ. 2568-2570
 - (3) แผนการดำเนินงานและแผนการใช้จ่ายเงินรวมทุกแหล่งเงิน ของ กสศ. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565, 2566, 2567 และ 2568
 - (4) รายงานประจำปี กสศ. 2565, 2566, 2567 และ 2568
 - (5) รายงานการตรวจสอบภายใน ปี 2565, 2566, 2567 และ 2568
 - (6) รายงานการเงินและรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต ปี 2565, 2566, 2567 และ 2568
 - (7) รายงานของบริษัทผู้เชี่ยวชาญการประเมินการบริหารจัดการองค์กร (บริษัทไพร์ชวอเตอร์ เฮาส์คูเปอร์ส คอนซัลติ้ง (ประเทศไทย))
 - (8) ระเบียบวิธีการประเมินผลองค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization: HPO)
 - (9) รายงานการประชุมคณะกรรมการประเมินผล
 - (10) ข้อมูลรายละเอียดโครงการ/ภารกิจ ที่เสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการประเมินผล
 - โครงการพัฒนาระบบหลักประกันความเสมอภาคทางการศึกษา (ทุนเสมอภาค)
 - โครงการทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูง
 - โครงการทุนพระกนิษฐาสัมมาชีพ
 - โครงการครูรัก(ษ์)ถิ่น
 - โครงการส่งเสริมโอกาสทางการเรียนรู้และพัฒนาทักษะเยาวชนและแรงงานนอกระบบ
 - โครงการขับเคลื่อนโรงเรียนพัฒนาตนเอง (TSQM)
 - โครงการ Thailand Zero Dropout
 - นวัตกรรมและการวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา
 - โครงการจากเงินบริจาค
 - โครงสร้างขององค์กรและอัตรากำลังของ กสศ.

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)
เลขที่ 388 อาคาร เอส.พี. ชั้น 13 ถนนพหลโยธิน
แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

☎ 02-079-5475 ✉ contact@eef.or.th

🌐 www.eef.or.th   EEF THAILAND

